

ევროპული კომისია
რასიზმისა და შეუწყნარებლობის
წინააღმდეგ

მეორე მოხსენება
საქართველოს შესახებ

მიღებულია 2006 წლის 30 ივნისს

Secrétariat de l'ECRI / Secretariat of ECRI
Direction Générale des Droits de l'Homme - DG II /
Directorate General of Human Rights - DG II
Conseil de l'Europe / Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int
Website: www.coe.int/ecri

ს ა რ ჩ ე ზ ი

წინასიტყვაობა.....5

შემაჯამებელი დასკვნა.....6

I. საქართველოს შესახებ ჩდი-ის პირველი მოხსენების შემდგომი სამუშაო.....7

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები 7

კონსტიტუციის დებულებები და სხვა ძირითადი დებულებები..... 8

სისხლის სამართლის კანონის დებულებები..... 8

სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კანონის დებულებები..... 12

სპეციალიზებული ორგანოები და სხვა ინსტიტუციები..... 14

განათლება და ინფორმირებულობის ამაღლება 15

მოქალაქეობის არმქონე პირთა მიღება და სტატუსი..... 16

- ლტოლვილები და თავშესაფრის მაძიებლები..... 16

მიგრანტები..... 17

ეთნიკური უმცირესობები..... 17

- რელიგიური უმცირესობები 18

- ლტოლვილები ჩენნეთიდან.....22

- თურქი მესხები.....23

- ბოშები.....25

სამართალდამცავ ორგანოთა მოხელეების ქცევა.....25

სიტუაციის მონიტორინგი.....27

საქართველოს ტერიტორიაზე აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რეგიონებში კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირთა მდგომარეობა.....28

- ტერიტორიები, რომლებზეც ამჟამად საქართველოს ხელისუფლება ვერ ახორციელებს ეფექტურ კონტროლს.....30

II სპეციფიკური საკითხები..... 30

აუცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეროვნული უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული..... 30

- ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივი მდგომარეობა31

- ეთნიკურ უმცირესობათა ენობრივი სიტუაცია..... 32

- განათლების მისაწვდომობა ეთნიკურ უმცირესობათათვის 35

- ეთნიკურ უმცირესობებში საქართველოს საზოგადოებისადმი კუთვნილების გრძნობის გაძლიერების აუცილებლობა..... 38

ბიბლიოგრაფია:..... 42

დანართი 45

წინასიტყვაობა

ევროპული კომისია რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ (ECRI) დააარსა ევროპის საბჭომ. ეს არის, დამოუკიდებელი ადამიანის უფლებების მდგომარეობის, მონიტორინგის განმახორციელებელი ორგანო, რომელიც სპეციალიზდება რასიზმსა და შეუწყნარებლობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე. იგი შედგება დამოუკიდებელი, მიუკერძოებელი წევრებისგან, რომლებიც ინიშებიან მორალური ავტორიტეტისა და რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმისა და შეუწყნარებლობის საკითხებში გამოცდილების საფუძველზე.

ECRI-ის სამუშაო პროგრამის ერთ-ერთი ძირითადი ქვაკუთხედია „მიდგომა ქვეყნების მიხედვით“, რითაც იგი ახანალიზებს სიტუაციას ევროპის საბჭოს თითოეულ წევრ ქვეყანაში რასიზმისა და შეუწყნარებლობის თვალსაზრისით და წარმოადგენს თავის წინადადებებს გამოვლენილი პრობლემების დაძლევის მიზნით.

ქვეყნების მიხედვით მიდგომის პრინციპი თანაბრად შეეხება ევროპის საბჭოს თითოეულ ქვეყანას. სამუშაო სრულდება 4-5 წელიწადში ერთხელ და მოიცავს 9-10 ქვეყანას წელიწადში. ანგარიშების პირველი ეტაპი დასრულდა 1998 წლის ბოლოს, ხოლო მეორე ეტაპი – 2002 წლის ბოლოს. მესამე ეტაპზე მუშაობა დაიწყო 2003 წლის იანვარში.

მოხსენებების მომზადების სამუშაო მეთოდები მოიცავს დოკუმენტურ ანალიზს, ვიზიტს შესაბამის ქვეყანაში და შემდეგ კონფიდენციალურ დიალოგს ადგილობრივ ხელისუფლებასთან.

ECRI-ის მოხსენებები არ ეფუძნება დაკითხვებსა და მოწმეთა ჩვენებებს. ეს არის ანალიზი, დამყარებული სხვადასხვა წყაროთაგან მიღებულ უამრავ ინფორმაციაზე. დოკუმენტაციის შესწავლა ხორციელდება დიდი რაოდენობით ეროვნული და საერთაშორისო წერილობითი წყაროს საფუძველზე. ადგილზე ვიზიტი, დეტალური ინფორმაციის შეგროვების მიზნით, უშუალოდ დაკავშირებულ რგოლებთან (სამთავრობო თუ არასამთავრობო) შეხვედრის საშუალებას იძლევა. კონფიდენციალური დიალოგი ადგილობრივ ხელისუფლებებთან საშუალებას აძლევთ ამ უკანასკნელთ, თუ საჭიროდ ჩათვლიან, წარმოადგინონ მოხსენების პროექტის დამატებები, რათა გასწორდეს ფაქტობრივი შეცდომები, რომლებსაც, შესაძლოა, შეიცავდეს მოხსენება. დიალოგის დასასრულს ადგილობრივმა ხელისუფლებებმა, თუ მოისურვებენ, შეიძლება მოითხოვონ ECRI-ის საბოლოო მოხსენებაზე თავიანთი თვალსაზრისის დართვა.

წინამდებარე მოხსენება შედგენილია ECRI-ის მიერ და მისი პასუხისმგებლობით. იგი ასახავს სიტუაციას 2006 წლის 30 ივნისის მდგომარეობით. შემდგომში მომხდარი ნებისმიერი ცვლილება არ არის ECRI-ის მიერ გაანალიზებული და დასკვნებსა თუ რეკომენდაციებში გათვალისწინებული.

შემაჯამებელი დასკვნა

ECRI-ის საქართველოზე 2002 წლის 23 აპრილის პირველი მოხსენების გამოქვეყნების შემდეგ შეინიშნება წინსვლა მოხსენებაში გაშუქებულ ზოგიერთ სფეროში. საქართველომ მოახდინა რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ბრძოლასთან დაკავშირებული რამდენიმე დოკუმენტის რატიფიცირება, მათ შორის, ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ჩარჩო კონვენციისა. სისხლის სამართლის ახალი კანონის დებულებებით აიკრძალა რასობრივი დისკრიმინაცია და რასობრივი შუღლის გაღვივება. ხელისუფლებამ მიიღო ზომები რელიგიურ შეუწყნარებლობასთან დაკავშირებული ძალადობრივი ქმედებების აღაგვისათვის. ამოქმედდა სამოქალაქო ინტეგრაციის პროგრამა ქვეყანაში ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების, აგრეთვე უმცირესობათა სხვა ჯგუფებისათვის. აღნიშნული პროგრამა მოიცავს შესაბამისი ზომების მიღებას ეთნიკურ უმცირესობათა მიერ ქართული ენის ცოდნის გაუმჯობესების მიზნით. აგრეთვე განათლების რეფორმას, რომელიც დაიგეგმება ქვეყნის კულტური მრავალფეროვნების უფრო სრულად გათვალისწინებით.

თუმცა, ECRI-ის პირველ მოხსენებაში წარმოდგენილი რეკომენდაციების ნაწილი არ შესრულებულა, ან მხოლოდ ნაწილობრივ განხორციელდა. ეთნიკური უმცირესობების მიერ ქართული ენის არცოდნა ან უკმარად ცოდნა მათი ინტეგრაციის მთავარი დამაბრკოლებელი ფაქტორია. ეს ხელს უშლის მათ ინფორმაციის, კომუნალური მომსახურების, განათლებისა და სამუშაოს მიღებაში. ისინი თავს კვლავ და კვლავ მეორე კლასის მოქალაქეებად გრძობენ, ნაკლებად მონაწილეობენ ქვეყნის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ მოვლენებში, მეტად აღმოჩნდებიან სხვადასხვა პრობლემის წინაშე, რომელთა გადაწყვეტაშიც მათ სახელმწიფო უნდა დაეხმაროს. არატრადიციული რელიგიური უმცირესობანი კვლავ დაუცველნი არიან ფიზიკური თავდასხმისაგან მათზე ან მათ ქონებაზე. აგრეთვე ისინი აწყდებიან ადმინისტრაციულ თუ სხვა ბარიერებს რელიგიური წესის აღსრულებისას. ბევრი ნაკლოვანებაა გამოსასწორებელი თავშესაფრის შესახებ კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში. ლტოლვილები ჩვენეთიდან ხშირად ხდებიან უკანონო ქმედების მსხვერპლნი სამართალდამცველებისაგან. პანკისის რეგიონში მცხოვრებნი მძიმე საცხოვრებელ პირობებში იმყოფებიან. ხელისუფლება საკამრისად არ არის გარკვეული უმცირესობათა ზოგიერთი ჯგუფის (მაგალითად, ბოშები და მიგრანტები) მდგომარეობაში და საკამრისად არ აკვირდება მათ. თურქი მესხების საქართველოში დაბრუნების საკითხის გადაწყვეტაში წინსვლა ძალზე შენელებულია. ქვეყანაში შეიარაღებული კონფლიქტის გამო გადაადგილებული პირები კვლავ მძიმე საცხოვრებელ პირობებში იმყოფებიან და განიცდიან ინტეგრაციის ნაკლებობას. მოსახლეობის უმრავლესობაში გამჯდარი სტერეოტიპები და აკვიატებული შეხედულებები ხდება დისკრიმინაციის მიზეზი, განსაკუთრებით, ეთნიკურ უმცირესობებთან, არატრადიციულ რელიგიურ უმცირესობებთან, ჩვენეთიდან ლტოლვილებთან და თურქ მესხებთან მიმართებაში.

ამ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს შემდგომი ზომები მთელ რიგ სფეროებში. კერძოდ, განაგრძოს სისხლის სამართლის კანონში რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ დებულებების შევსება, სასამართლო სისტემის მუშაკებს კი უკეთ ასწავლოს ასეთი დებულებების გამოყენების აუცილებლობა. მოხსენება მოითხოვს რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის სპეციალური ორგანოს დაარსებას, აგრეთვე სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ კანონმდებლობაში რასობრივი დისკრიმინაციის აღმკვეთი დებულებების გამყარებას. ECRI-ის რეკომენდაციაა, გაძლიერდეს ძალისხმევა რელიგიური შეუწყნარებლობის გამოვლენის წინააღმდეგ ეფექტურად საბრძოლველად. შესაბამისი ზომებია გასატარებელი, რათა ბოლო მოეღოს სამართალდამცველი ორგანოების უკანონო ქმედებებს ჩვენეთიდან ლტოლვილების მიმართ. დაბოლოს, ECRI იძლევა რეკომენდაციას, გამოიძებნოს გზები, რაც საშუალებას მისცემს ეთნიკურ უმცირესობებს, უფრო სრულად მონაწილეობდნენ სახელმწიფოს ცხოვრებაში და ურთიერთობდნენ ხელისუფლებასთან, საკუთარი ენისა და კულტურის თვითმყოფადობის შენარჩუნებით.

I. საქართველოს შესახებ ECRI-ის პირველი მოხსენების შემდგომი სამუშაო

საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები

1. პირველ მოხსენებაში ECRI საქართველოს ხელისუფლებას უწევდა რეკომენდაციას, შეერთებოდა შემდეგ საერთაშორისო სამართლებრივ დოკუმენტებს: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის №12 ოქმს (ECHR), ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ჩარჩო კონვენციას, (შესწორებულ) ევროპის სოციალურ ქარტიას და ევროპის ადგილობრივი თვითმმართველობის ქარტიას. ECRI აგრეთვე მოუწოდებდა საქართველოს ხელისუფლებას, გაეკეთებინა დეკლარატიული ხასითის განაცხადება რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ საერთაშორისო კონვენციის მე-14 მუხლის საფუძველზე, რომელიც უფლებას აძლევს რასობრივი დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტს, განიხილოს ინდივიდუალური მიმართვები.
2. ჩქი მიესალმება საქართველოს მნიშვნელოვან პროგრესს რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლასთან დაკავშირებულ საერთაშორისო სამართლებრივ დოკუმენტებთან მიერთებაში. 2001 წლის 15 ივნისს საქართველომ მოახდინა ჩ დ-ის №12 ოქმის რატიფიცირება, რომელიც ითვალისწინებს დისკრიმინაციის ყოველმხრივ აკრძალვას. იგი ძალაში შევიდა 2005 წლის 1 აპრილს. ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ჩარჩო კონვენცია რატიფიცირებულ იქნა 2005 წლის 22 დეკემბერს და ძალაში შევიდა 2006 წლის 1 აპრილს. (შესწორებული) ევროპის სოციალური ქარტია რატიფიცირებულ იქნა 2005 წლის 22 აგვისტოს (ძალაში შესვლის თარიღი: 2005 წლის 1 ოქტომბერი), ხოლო ევროპის ადგილობრივ თვითმმართველობათა ქარტია – 2004 წლის 8 დეკემბერს (ძალაში შესვლის თარიღი: 2005 წლის 1 აპრილი). დაბოლოს, 2005 წლის 30 ივნისს საქართველომ დეკლარატიული ხასითის განაცხადება რასობრივი დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ საერთაშორისო კონვენციის მე-14 მუხლის საფუძველზე.
3. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI აგრეთვე რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს, მოეხდინა შემდეგი სამართლებრივი დოკუმენტების რატიფიცირება: ევროპული ქარტია რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების¹ შესახებ, ევროპული კონვენცია მიგრანტი მუშების სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ, ევროპული კონვენცია უცხოელთა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მონაწილეობის შესახებ ადგილობრივ დონეზე და ევროპული კონვენცია მოქალაქეობის შესახებ. ამ სამართლებრივ დოკუმენტთაგან არცერთი საქართველოს მხრიდან ხელმოწერილი ან რატიფიცირებული არ არის. თუმცა, საქართველოს ხელისუფლებამ გამოთქვა მზადყოფნა, უახლოეს მომავალში მოახდინოს ევროპის რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების ქარტიის რატიფიცირება, უპირატესად, 2006 წლის მანძილზე. დანარჩენი სამართლებრივი დოკუმენტები განხილვის პროცესშია და დღეისათვის არ გამოთქმულა წინააღმდეგობა მათ რატიფიცირებაზე.

¹ ევროპის რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების ქარტიის შესახებ იხ. აგრეთვე ქვემოთ, მოხსენების მეორე ნაწილში, „ აუცილებლობა, მიუახლოვდეს საზოგადოებას, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული – ენობრივი სიტუაცია ეთნიკურ უმცირესობებში“.

- საქართველოს შესახებ ECRI-ის პირველი მოხსენების გამოქვეყნების შემდეგ ხელმოწერისა და რატიფიცირებისათვის მზად არის კიბერკრიმინალის შესახებ კონვენციის დამატებითი ოქმი, რომელიც შეეხება კომპიუტერული სისტემებით გავრცელებული რასისტული და ქსენოფობიური ხასიათის ქმედებების კრიმინალიზაციას. იგი ძალაში შევიდა 2006 წლის 1 მარტს იმ სახელმწიფოებში, რომლებმაც მისი რატიფიცირება მოახდინეს. დამატებით, 2003 წლის 1 ივლისს ძალაში შევიდა კონვენცია ყველა მიგრანტი მუშისა და მათი ოჯახების წევრთა უფლებების დაცვის შესახებ. ამ ორ დოკუმენტთაგან არცერთი არ არის ხელმოწერილი ან რატიფიცირებული საქართველოს მხრიდან. საქართველოს ხელისუფლებამ ECRI-ის აცნობა, რომ საერთაშორისო კონვენციის ყველა მიგრანტი მუშისა და მათი ოჯახების წევრთა უფლებების დაცვის შესახებ რატიფიცირების პროცესი უკვე დაწყებულია, ხოლო კიბერკრიმინალის შესახებ კონვენციის ოქმის რატიფიცირების საკითხი განხილვის პროცესშია.

რეკომენდაციები:

- ECRI კვლავ უწევს საქართველოს რეკომენდაციას, რომ რაც შეიძლება სწრაფად მოხდინოს შემდეგი საერთაშორისო დოკუმენტების რატიფიკაცია: ევროპული ქარტია რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების შესახებ, ევროპული კონვენცია მიგრანტი მუშების სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ, ევროპული კონვენცია უცხოელთა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ადგილობრივ დონეზე მონაწილეობის შესახებ და ევროპული კონვენცია მოქალაქეობის შესახებ.
- ECRI ურჩევს საქართველოს, კიბერკრიმინალის შესახებ კონვენციისა და მისი ოქმის (რომელიც შეეხება კომპიუტერული სისტემებით გავრცელებული რასისტული და ქსენოფობიური ხასიათის ქმედებების კრიმინალიზაციას), აგრეთვე ყველა მიგრანტი მუშისა და მათი ოჯახების წევრთა უფლებების დაცვის შესახებ კონვენციის ხელმოწერასა და რატიფიცირებას.

კონსტიტუციის დებულებები და სხვა ძირითადი დებულებები

- ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ იხ. ქვემოთ, „აუცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული – ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივი მდგომარეობა“.

სისხლის სამართლის კანონის დებულებები

- თავის პირველ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს ხელისუფლებას, გაეძლიერებინა დაცვა რასისტული მოტივით ჩადენილი დანაშაულისაგან სისხლის სამართლის კანონში სპეციალური ზოგადი დებულების შეტანით, რომლის თანახმადაც, დამნაშავეს რასისტული მოტივი ჩაეთვლება დამამძიმებელ გარემოებად.
- ჩღI აღნიშნავს, რომ პირველი მოხსენების გამოქვეყნების შემდეგ ამ სახის ზოგადი დებულება არ მიუღიათ. თუმცა, საქართველოს ხელისუფლებამ აღნიშნა, რომ სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, რასისტული მოტივი ისედაც ითვლება დამამძიმებელ გარემოებად მთელი რიგი დანაშაულების დროს. მაგალითისათვის სახელდება შემდეგი სახის დანაშაულებები: მკვლელობა, ძალადობა, წამება, არაადამიანური და

დამამცირებელი მოპყრობა, ჯანმრთელობის დაზიანება და საფლავების შეპილწვა. თუმცა, ECRI აღნიშნავს, რომ რასისტული მოტივი არ შეიძლება მიიჩნეოდეს ფაქტორად უფრო მძიმე სასჯელის მისჯისათვის ყველა ტიპის დანაშაულისას.

რეკომენდაციები:

10. ჩლი დაქინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს კანონმდებლობა, რომლის გათვალისწინებითაც რასისტული მოტივაცია დადგინდება ზოგადად დამამძიმებელ გარემოებად ყველა ტიპის დანაშაულისათვის, როგორც ეს რეკომენდირებულია ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციის 21-ე პუნქტში (რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ).
11. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს ხელისუფლებას, ნაკლებ შემზღუდავი ფორმით ჩამოეყალიბებინა სისხლის სამართლის კოდექსის 142-ე მუხლი, რომელიც კრძალავს თანასწორუფლებიანობის დარღვევას. ამოუღოთ მოთხოვნა, რომ დამნაშავე ისჯება, თუ დანაშაულმა „არსებითად ხელყო ადამიანის უფლებები“. ECRI აგრეთვე ითხოვდა საქართველოს ახალ სისხლის სამართლის კოდექსში რასობრივი შუღლის გაღვივების ამკრძალავი დებულების შეტანას.
12. თვითონ 142-ე მუხლი არ შესწორებულა და, ამდენად, კვლავ კრძალავს ადამიანის თანასწორუფლებიანობის დარღვევას რასის, კანის ფერის, ენის, სქესის, სინდისის, აღმსარებლობის, პოლიტიკური ან სხვა შეხედულების, ეროვნული, ეთნიკური, სოციალური, რომელიმე წოდებისადმი ან საზოგადოებრივი გაერთიანებისადმი კუთვნილების, წარმოშობის, საცხოვრებელი ადგილის ან ქონებრივი მდგომარეობის გამო, რომელმაც გამოიწვია „ადამიანის უფლებების არსებითი ხელყოფა“. დანაშაული ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით არაუმეტეს 2 წლისა. თუ დამნაშავე იყენებს თავის სამსახურეობრივ მდგომარეობას ან თუ ქმედებამ გამოიწვია მძიმე შედეგები, შეიძლება დაწესდეს უფრო მძიმე სასჯელიც (თავისუფლების აღკვეთა ვადით არაუმეტეს 3 წლისა, თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევით ვადით 3 წლამდე ან უამისოდ).
13. თუმცა, 2003 წლის 6 ივნისს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი შესწორდა 142₁ მუხლის დამატებით, რომელიც მოსდევს 142-ე მუხლს. 142₁ მუხლის §1 ითვალისწინებს, რომ რასობრივი დისკრიმინაცია, ე.ი. ქმედება, ჩადენილი ეროვნული ან რასობრივი შუღლის ან განხეთქილების გაღვივების, ეროვნული პატივისა და ღირსების შელახვის მიზნით, აგრეთვე რასის, კანის ფერის, სოციალური კუთვნილების, ეროვნული ან ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნით ადამიანის უფლებების პირდაპირი ან არაპირდაპირი შეზღუდვა, ანდა იმავე ნიშნით ადამიანისათვის უპირატესობის მინიჭება, ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით სამ წლამდე. 142₁ მუხლის §2 თანახმად, იგივე ქმედებისათვის სასჯელი იზრდება, თუ დამნაშავე იყენებს თავის სამსახურეობრივ მდგომარეობას, ან თუ ქმედებას თან ახლავს ძალადობა ან ძალადობის გამოყენების მუქარა (ორივე შემთხვევაში სასჯელი არ აღემატება თავისუფლების აღკვეთას ვადით ხუთ წლამდე), ან თუ დანაშაული ჩადენილია პირთა ჯგუფის მიერ, ან მან გამოიწვია

- ადამიანის სიკვდილი (ორივე შემთხვევაში სასჯელი ითვალისწინებს თავისუფლების აღკვეთას სამიდან რვა წლამდე ვადით).
14. ჩლი ინტერესით აღნიშნავს, რომ განსაკუთრებული დებულების მიღებამ, 142¹ მუხლის სახით, გაამყარა რასობრივი დისკრიმინაციის აკრძალვა. ეს დებულება არ მოითხოვს ადამიანის უფლებათა არსებითი ხელყოფის კრიტერიუმის არსებობას, რაც წინგადადგმული ნაბიჯია. ამასთან, სანახავია, თუ როგორ მოხდება ახალი დებულების ინტერპრეტაცია სასამართლოს მხრიდან. ეს აგრეთვე საშუალებას იძლევა, დაისაჯოს რასობრივი შუღლის გაღვივება, რასაც ECRI მოითხოვდა.
 15. სისხლის სამართლის კოდექსის შემდგომი გაუჯობესება მოხდა 408-ე მუხლის დამატების მიღებით 2003 წლის 14 აგვისტოს. ეს დებულება, რომელიც დასჯადად აცხადებს დანაშაულს ადამიანურობის წინააღმდეგ, შეივსო სისხლის სამართლის დანაშაულთა ჩამონათვალში აპარტიდისა და პირთა ჯგუფის სხვადასხვა მიზეზით (მათ შორის, რასობრივი, ეროვნული ან ეთნიკური წარმოშობისა და რელიგიური ნიშნით) დევნის ჩართვით.
 16. ჩლი აღნიშნავს, რომ სისხლის სამართლის კოდექსი შეიცავს მთელ რიგ დებულებებს, რომელთა საფუძველზეც ისჯება ადამიანის წინააღმდეგ რელიგიური მოტივით ჩადენილი დანაშაული. მაგალითად, 155-ე მუხლი კრძალავს რელიგიური წესის აღსრულებისათვის უკანონოდ ხელის შეშლას, 156-ე მუხლი კი – ადამიანის დევნას სხვადასხვა მიზეზით, მათ შორის მრწამსისა და რელიგიური მოღვაწეობის საფუძველზე. აღსანიშნავია, რომ 166-ე მუხლი კრძალავს რელიგიური გაერთიანების შექმნისა და საქმიანობისათვის ხელის შეშლას და 258-ე მუხლის §3 ბ კრძალავს საფლავის წაბილწვას რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო².
 17. როგორც აღნიშნულია ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციაში რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ, ECRI მიიჩნევს, რომ სისხლის სამართლის დანაშაულს უნდა მიეკუთვნებოდეს არა მხოლოდ რასობრივი დისკრიმინაცია და რასობრივი შუღლის გაღვივება, არამედ სხვა რასისტული ქმედებებიც, მათ შორის რასობრივი შეურაცხყოფა და რასისტული განცხადებების შემცველი მასალების საჯარო გახმაურება ან გავრცელება რასისტული მოტივით³.

რეკომენდაციები:

18. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, განაგრძოს რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ბრძოლასთან დაკავშირებული დებულებების განხილვა და სისხლის სამართლის კოდექსში დამატება. რასობრივი შეურაცხყოფა და რასისტული განცხადებების შემცველი მასალების საჯარო გახმაურება ან გავრცელება უნდა მიეკუთვნებოდეს სისხლის სამართლის დანაშაულს, როგორც ეს აღნიშნულია ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციაში ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ.

² აგრეთვე, იხ. ქვემოთ „რელიგიური უმცირესობები“.

³ იხ. ECRI-ის ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაცია რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ, პუნქტი 18.

19. თავის პირველ ანგარიშში ECRI ურჩევდა საქართველოს ხელისუფლებას, უზრუნველყო პოლიციის, პროკურორებისა და მოსამართლეების შესაბამისი სწავლება რასობრივ დანაშაულში გასარკვევად. ასევე რეკომენდირებულია მთლიანად საზოგადოების ინფორმირება რასობრივ დანაშაულთან დაკავშირებით სარჩელის შეტანის საშუალებებზე.
20. გენერალური პროკურატურიდან მიღებული ინფორმაციის თანახმად, 142₁ მუხლი (რასობრივი დისკრიმინაციის აკრძალვა) დღემდე არ გამოიყენება. საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, პროკურორებს მოეთხოვებათ იკვლიონ და, საჭიროების შემთხვევაში, განახორციელონ სისხლის სამართლებრივი დევნა, თუ მიიღებენ ინფორმაციას ამ დებულების დარღვევის შესახებ. ამ სახის ინფორმაცია მათ არ მიუღიათ 2003 წლის 6 ივნისის შემდეგ – ამ დებულების მიღების თარიღიდან. რაც შეეხება 142-ე მუხლს (თანასწორუფლებიანობის დარღვევის აკრძალვა), 2002 და 2003 წლებში ამ მუხლით საქმე არ აღძრულა. 2004 წელს დაიწყო ერთი გამოძიება, 2005 წელს – ხუთი, ხოლო 2006 წლის პირველ კვარტალში – ოთხი. ECRI-ისთვის უცნობია, არათანასწორუფლებიანობის რა წინაპირობები შეიქმნა ყველა ამ შემთხვევაში ან რა შედეგით დასრულდა სასამართლო განხილვა. ამ შემთხვევათაგან სამი, განხილული 2006 წელს, უკავშირდება იეპოვას მოწმეების სარჩელს, აღმსარებლობის საფუძველზე მათ წინააღმდეგ ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფის გამო. ორი მათგანი ჯერ კიდევ ძიებაშია, მესამე კი დასრულდა მხარეთა მორიგებით, სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისად.
21. ჩლი შენიშნავს, რომ მიუხედავად 142-ე მუხლიდან დაკავშირებული შემთხვევების რაოდენობის ზრდისა, ფაქტობრივად არ არსებობს აღძრული საქმეები ან ბრალდებები რასისტული ქმედების ან რასობრივი დისკრიმინაციის გამო. ზოგჯერ ამას განმარტავენ იმით, რომ ასეთი ქმედებები საქართველოში ძალიან იშვიათია. აგრეთვე აღინიშნება ისიც, რომ სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების სისტემაში, მათ შორის, პოლიციაში, ნაკლებად არიან გათვითცნობიერებულნი რასიზმის, შეუწყნარებლობისა და რასობრივი დისკრიმინაციის პრობლემაში. მთლიანად საზოგადოება კი ნაკლებად არის გათვითცნობიერებული იმაში, რომ ასეთი ქმედებები წარმოადგენს სისხლის სამართლის დანაშაულს და რომ ამ საფუძველზე სარჩელით შეიძლება მიმართონ პოლიციას ან პროკურატურას. დაბოლოს, უმთავრესად სასამართლო სისტემის მიმართ ნდობის ნაკლებობა მიიჩნევა ძირითად მიზეზად, რის გამოც ხალხი საქართველოში თავს არიდებს ამაში ჩაბმას: ადამიანები ფიქრობენ, რომ ეს ფუჭი საქმეა ან სასამართლოსადმი მიმართვამ შეიძლება უკუშედეგი გამოიღოს. ამ სფეროში ECRI მიუთითებს არასამთავრობო ორგანიზაციების და სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციების მოხსენებებზე, რომლებიც აღნიშნავენ სერიოზული პრობლემების არსებობას სასამართლოების ფუნქციონირებასა და, აგრეთვე, მათ დამოუკიდებლობასთან მიმართებაში
22. მიუხედავად ამისა, ECRI კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ რაც შეეხება სამართალდარღვევებს რელიგიური უმცირესობების მიმართ, გაიზარდა იმ შემთხვევების რიცხვი, როდესაც დამნაშავე სისხლისსამართლებრივ დევნაშია მიცემული ან მის მიმართ არსებობს სასამართლო გაამტყუნებელი განაჩენი (იხ. ქვემოთ: „რელიგიური უმცირესობები“).

23. ჩლი აღნიშნავს, რომ პოლიციის თანამშრომლებისათვის არსებობს ზოგადი სასწავლო კურსები ადამიანის უფლებების განხრით, მაგრამ იგი არ არის ფოკუსირებული კონკრეტულად რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის აუცილებლობაზე. პროკურორებიც გადიან სასწავლო კურსებს ადამიანის უფლებებში. მათი ნაწილი შეეხება რასიზმსა და რასობრივ დისკრიმინაციას. ECRI ინტერესით აღნიშნავს, რომ 2006 წლის 19 ივნისს მიიღეს „ეთიკის კოდექსი საქართველოს პროკურატურის თანამშრომლებისათვის“. ეს კოდექსი შეიცავს რამდენიმე დებულებას, რომლის მიზანიცაა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის წინააღმდეგ ბრძოლა, მათ შორის, ეთნიკური წარმომავლობისა და აღმსარებლობის გამო. მაგალითად, იგი მოითხოვს, რომ პროკურორებმა „ხელი შეუწყოთ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრას“ (მუხლი 5-2). ამ კოდექსის დარღვევა ითვალისწინებს დისციპლინურ სასჯელს. რაც შეეხებათ მოსამართლეებს, სასამართლო სისტემის მოხელეთა სასწავლო სკოლა ახლახანს გაიხსნა და ECRI-ისათვის უცნობია იმ კურსების ზუსტი შინაარსი, რაც გათვალისწინებულია მომავალი მოსამართლეებისათვის. რაც შეეხება საქართველოს მოსახლეობას, ECRI-ის ინფორმაციით, ხელისუფლებას არ უწარმოებია არავითარი კამპანია უშუალოდ რასობრივი დისკრიმინაციის ამკრძალავი დებულებების შესახებ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლების მიზნით, კერძოდ, რასობრივი დისკრიმინაციის ამკრძალავი ახალი დებულებების გარშემო.

რეკომენდაციები:

24. ჩლი-ის რეკომენდაციით, საქართველოს ხელისუფლებამ მნიშვნელოვნად უნდა გაზარდოს ძალისხმევა, რათა პოლიციამ, პროკურორებმა, მოსამართლეებმა და სასამართლო სისტემის მომავალმა პროფესიონალებმა ისწავლონ კანონმდებლობის გამოყენება რასობრივ სამართალდარღვევებზე.
25. ჩლი-ის რეკომენდაციით, საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა მიაწოდოს საზოგადოებას ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ სისხლის სამართლის კანონში არის დებულებები, რომლითაც ისჯება რასისტულად მოტივირებული და რელიგიური შეუწყნარებლობით გამოწვეული ქმედებები. მათ უნდა მიიღონ ზომები, რათა წახალისონ მსხვერპლი, შეიტანოს სარჩელი ამგვარ ფაქტებთან დაკავშირებით. კერძოდ, ამის მისაღწევად უნდა გააუმჯობესოს სასამართლო სისტემის ფუნქციონირება და გაზარდოს საზოგადოების ნდობა აღნიშნული სისტემის მიმართ.

სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კანონის დებულებები

26. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI ურჩევდა საქართველოს ხელისუფლებას, მიეღო სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კანონმდებლობის ამომწურავი დებულებები, რომლებიც სპეციფიკურად შეეხებოდა დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლას ცხოვრების ყველა სფეროში.
27. ჩლი აღნიშნავს, რომ შრომის კოდექსი შეიცავს დისკრიმინაციის ამკრძალავ დებულებას. სხვა დებულებებიც, გაბნეული სხვადასხვა კანონში, აგრეთვე კანონგარეშედ აცხადებს დისკრიმინაციას. თუმცა, ჩლი-მა არ იცის არცერთი შემთხვევა, როცა პირებმა მიიღეს კომპენსაცია მათი რასობრივი დისკრიმინაციისაგან თავისუფლების უფლების დარღვევისათვის. კიდევ ერთხელ, ამის

მიზეზად ძირითადად მიჩნეულია ის, რომ რასობრივი დისკრიმინაცია ძალიან იშვიათი შემთხვევაა საქართველოში. მიუხედავად ამისა, ამ მოხსენების სხვადასხვა ადგილას ჩლი აღნიშნავს, რომ საქართველოში არსებობს დისკრიმინაციის ფაქტები, კერძოდ, ჩენეთიდან ლტოლვილების წინააღმდეგ და სხვა ეთნიკურ თუ რელიგიურ უმცირესობათა წარმომადგენლების მიმართ⁴. ზოგიერთები გამოთქვამენ შეშფოთებას არასამთავრობო ორგანიზაციების დისკრიმინაციის გამო, მაგრამ თავს იკავებენ და არ მიმართავენ სასამართლოს ან ომბუდსმენს. როცა რასობრივი დისკრიმინაცია დეტალურად არ არის შესწავლილი ცხოვრების ყველა სფეროში, ძნელია მიხვდე, თუ რატომ არ იხილება საქმეები სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ სასამართლოში⁵. ასე რომ, ამგვარი კვლევა, სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კანონმდებლობის ამ კუთხით გაძლიერებულ დებულებებთან ერთად, ამასთან მონიტორინგის სპეციალური ორგანოს შექმნა, რომელიც რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ მიმართულ საქმიანობის წახალისებს ნათელს მოჰფენს სიტუაციას და, უპირველეს ყოვლისა, განსაზღვრავს და გამოიკვლევს რასობრივი დისკრიმინაციის ნებისმიერ პრობლემას ქვეყანაში⁶.

⁴ იხ. ქვემოთ: „რელიგიური უმცირესობები“, „ლტოლვილები ჩენეთიდან“ და „აუცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეროვნული უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული“

⁵ სამართლებრივი სისტემის ფუნქციონირებასთან დაკავშირებული პრობლემების შესახებ, იხ. ზემოთ „სისხლის სამართლის კანონის დებულებები“.

⁶ ჩლი ყურადღებას ამახვილებს ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციაზე, რომლის მიხედვითაც, პირდაპირი რასობრივი დისკრიმინაცია არის „ნებისმიერი განსხვავებული მიდგომა რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, ეროვნების ან ეთნიკური კუთვნილების ნიადაგზე, რომელსაც არა აქვს რაიმე ობიექტური ან გონივრული გამართლება. განსხვავებულ მიდგომას არა აქვს რაიმე ობიექტური ან გონივრული გამართლება, თუ იგი არ ემსახურება კანონიერ მიზანს, ან არ არსებობს გამოყენებულ საშუალებებსა და გამამართლებელი მიზნის მიღწევას შორის დამოკიდებულების გონივრული პროპორციულობა“. არაპირდაპირი რასობრივი დისკრიმინაცია ნიშნავს ისეთ შემთხვევებს, „როდესაც აშკარად ბუნებრივი ფაქტორები, როგორცაა – დებულებები, კრიტერიუმები ან პრაქტიკა, სათანადოდ არ შეესაბამება პირებს, რომლებიც მიეკუთვნებიან რასის, კანის ფერის, ენის, რელიგიის, ეროვნების ან ეთნიკური კუთვნილების მიხედვით განსაზღვრულ ჯგუფს, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ასეთ ფაქტორს აქვს ობიექტური და გონივრული გამართლება. ეს უკანასკნელი შესაძლებელია დასაშვები იქნას იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს კანონიერი მიზანი და გამოყენებულ საშუალებებსა და გამამართლებელი მიზნის მიღწევას შორის დამოკიდებულების გონივრული პროპორციულობა“. იხ. ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაცია რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ, პუნქტი 1 ბ) და გ).

რეკომენდაციები:

28. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, უზრუნველყოს სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ კანონმდებლობაში რასობრივი დისკრიმინაციის ამკრძალავი დებულებების სათანადოდ შესრულება. აგრეთვე იძლევა რეკომენდაციას, მეტად შეავსოს ეს დებულებები რასობრივი დისკრიმინაციის შესახებ ზუსტი და ამომწურავი დებულებების მიღებით, რათა მოიცვას ცხოვრების ყველა სფერო მოცვა: განათლების, საცხოვრისთან დაკავშირებული, საზოგადოებრივი და სოციალური მომსახურების, საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილების ხელმისაწვდომობის, ფიზიკურ პირთა სახელშეკრულებო ურთიერთობების საკითხები. ამ თვალსაზრისით, ECRI სთავაზობს საქართველოს ხელისუფლებას, ყურადღება გაამახვილოს ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციაზე რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის. კერძოდ, იმ მონაკვეთზე, რომელიც სამოქალაქო და ადმინისტრაციულ კანონმდებლობას ეხება.

სპეციალიზებული ორგანოები და სხვა ინსტიტუციები

29. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI ურჩევდა საქართველოს მთავრობას, დაეარსებინა სპეციალური ორგანო რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ საბრძოლველად, რომელიც სხვა საქმეებთან ერთად იურიდიულ დახმარებას გაუწევდა რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის მსხვერპლთ. დღეისათვის საქართველოს ხელისუფლებას არ გადაუდგამს ასეთი ნაბიჯი.

რეკომენდაციები:

30. ჩლი დაუინებოთ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ახლო მომავალში დააარსოს დამოუკიდებელი სპეციალიზებული ორგანო რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ საბრძოლველად. აღნიშნული განხორციელდეს ECRI-ის ზოგადი პოლიტიკის №2 რეკომენდაციის შესაბამისად (რასიზმის, ქენოფობიის, ანტისემიტიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ეროვნულ დონეზე ბრძოლის სპეციალური ორგანოების შესახებ), აგრეთვე ზოგადი პოლიტიკის №7 რეკომენდაციის შესაბამისად (რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის წინააღმდეგ ბრძოლის ეროვნული კანონმდებლობის შესახებ). ECRI განსაკუთრებულად უსვამს ხაზს, რომ საჭიროა შემდეგი მომენტების უზრუნველყოფა: ორგანო უნდა იყოს მთლიანად დამოუკიდებელი, შესაბამისი უფლებამოსილებით, აგრეთვე საჭირო ადამიანური და ფინანსური რესურსებით აღჭურვილი, რათა შეძლოს მსხვერპლთათვის საჭირო დახმარების აღმოჩენა.

31. ჩლი კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ საქართველოს სახალხო დამცველი (შემდგომში ომბუდსმენი) აგრძელებს აქტიურ დაინტერესებას საქართველოში უმცირესობათა, განსაკუთრებით კი, ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობათა ჯგუფების მდგომარეობით, ამ სფეროში განხორციელებულ არაერთ ინიციატივას შორის აღსანიშნავია ომბუდსმენის მხარდაჭერით და მისსავე მფარველობით ეთნიკური უმცირესობების საბჭოსა და რელიგიური უმცირესობების საბჭოს დაარსება 2005 წლის ბოლოს. ეს საბჭო საშუალებას აძლევს ამ უმცირესობათა წარმომადგენლებს, საჯაროდ წარმოადგინონ თავიანთი თვალსაზრისი მათთან დაკავშირებულ პრობლემებზე საკითხებზე. ომბუდსმენი აგრეთვე მეთვალყურეობს შემწეობის ცენტრის

საქმიანობას, რომელიც რეგულარულად აქვეყნებს საინფორმაციო ბიულეტენს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. ECRI კმაყოფილია იმის შეტყობით, რომ ომბუდსმენის საქმიანობისათვის განკუთვნილი ბიუჯეტი გაიზარდა, თუმცა ომბუდსმენი ახლაც მიიჩნევს, რომ ეს არ არის საკმარისი მისი ყველა ფუნქციის სათანადოდ შესრულებისათვის. ომბუდსმენი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ სურს გამყარდეს მისი სტატუსი და დამოუკიდებლობა. ამ მიმართულებით გადადგმული ერთი ნაბიჯი იქნება, თუკი ომბუდსმენის ბიუჯეტს განსაზღვრავს პარლამენტი და არა მთავრობა.

32. 2004 წლის შემოდგომაზე სახელმწიფო მინისტრად სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხებში დაინიშნა ოსი ეროვნების ადამიანი. ECRI მიესალმება ამ ინსტიტუტის დაარსებას, რომელიც თვალყურს ადევნებს სამოქალაქო ინტეგრაციის პროცესს, უმთავრესად, ეთნიკურ უმცირესობათა განხრით. თუმცა, მისი ყურადღების სფეროში აგრეთვე ექცევა რელიგიური უმცირესობების, თურქი მესხების, თავშესაფრის მაძიებელთა, ღტოლვილების და იძულებით გადაადგილებულ პირების⁷ მდგომარეობა. თუმცა, სამოქალაქო საზოგადოების ზოგიერთი წარმომადგენელი მიიჩნევს, რომ მხოლოდ ამ ინსტიტუტის დაარსება არ არის საკმარისი და მისი შექმნიდან ორი წლის შემდეგ პრაქტიკული ნაბიჯები სამოქალაქო ინტეგრაციის მიმართულებით, ჯერ კიდევ გადასადგმელია. 2005 წლის აგვისტოში პრეზიდენტის მიერ დაფუძნდა სამოქალაქო ინტეგრაციის საბჭო, რომლის შემადგენლობაში შედიან მთავრობისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები.

რეკომენდაციები:

33. ჩლი დაუინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, ეცადოს გაამყაროს ომბუდსმენის შესაძლებლობები, იმოქმედოს. ომბუდსმენი უნდა იღებდეს საკმარის ფინანსურ და ადამიანურ რესურსს თავისი ფუნქციების შესასრულებლად. ECRI მოუწოდებს ხელისუფლებას მისი სტატუსისა და დამოუკიდებლობის განმტკიცებისაკენ პარლამენტის მიერ ბიუჯეტის პირდაპირ მისთვის გამოყოფის გზით.
34. ჩლი იმედოვნებს, რომ სახელმწიფო მინისტრი სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხებში და სამოქალაქო ინტეგრაციის საბჭო გაზრდიან თავიანთ ძალისხმევას უმცირესობათა ყველა ჯგუფის დასახმარებლად რთულ სიტუაციებში და მიიღებენ საჭირო ზომებს რასიზმისა და შეუწყნარებლობის აღმოსაფხვრელად საქართველოს სხვა ინსტიტუტებთან ერთად.

განათლება და ინფორმირებულობის ამაღლება

35. ამ მოხსენების მეორე ნაწილში ECRI აღნიშნავს, რომ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ დაიწყო სასკოლო პროგრამებისა და სახელმძღვანელოების განახლებისა და გაუმჯობესების პროცესი ყველა საგანში. იმ საკითხების გათვალისწინებით, რომლებიც ამ მოხსენების სხვა ნაწილებში იჩენს თავს, კერძოდ, ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობებთან დაკავშირებით, უნდა ითქვას, რომ ძალიან მნიშვნელოვანია სასკოლო სახელმძღვანელოების შეცვლისას

⁷ სამოქალაქო ინტეგრაციის შესახებ მეტი ინფორმაციისათვის იხ. ქვემოთ, „უცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეროვნული უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული“

გათვალისწინებულ იქნეს მოსწავლეთათვის რასიზმსა და რასობრივ დისკრიმინაციასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლების აუცილებლობა. სამინისტრომ განაცხადა, რომ მიმდინარე რეფორმის შედეგად, ეს საკითხები შევა სხვადასხვა საგნების შემადგენლობაში, რომლებიც ისწავლება სკოლაში პირველი შვიდი წლის განმავლობაში, შემდეგ კი – სამოქალაქო განათლების კურსში, რომელიც სავალდებულო ხასიათის იქნება.

რეკომენდაციები:

- 36. ჩდი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, უზრუნველყოს ორმხრივი პატივისცემის, რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის საკითხების სასკოლო პროგრამებში სათანადოდ შეტანა და მასწავლებლების განათლება /სწავლება ადამიანის უფლებების საკითხებში.
- 37. ჩდი იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მოახდინოს სასკოლო პროგრამებისა და სახელმძღვანელოების ხარისხის კონტროლი. სახელმძღვანელოები არ უნდა შეიცავდეს არანაირ დამამცირებელ და შეურაცხყოფელ მინიშნებას უმცირესობის არცერთ ჯგუფთან მიმართებაში. ECRI მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გადააკეთონ სასკოლო პროგრამები და სახელმძღვანელოები, განსაკუთრებით ისტორიის წიგნები ისე, რომ მოსწავლეებმა დაინახონ მრავალკულტურული საზოგადოების უპირატესობა.

მოქალაქეობის არმქონე პირთა მიღება და სტატუსი

- ლტოლვილები და თავშესაფრის მაძიებლები

- 38. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს ხელისუფლებას, განეგრძო მჭიდრო თანამშრომლობა ლტოლვილთა საკითხებში გაეროს უმაღლეს კომისარიატთან (UNCHR – UN High Commissioner for Refugees) თავშესაფრის მაძიებელთა შესახებ კანონმდებლობასთან დაკავშირებით. საქართველოში ლტოლვილთა უდიდესი ნაწილი ჩეჩნეთიდან მოდის. მათი მდგომარეობა ცალკე თავშია განხილული ქვემოთ: „ჩეჩნეთიდან ლტოლვილები“. განაცხადი თავშესაფრის ძიების შესახებ, გარდა ჩეჩნეთიდან ლტოლვილებისაგან, ძალიან იშვიათია. 2005 წელს საქართველოში ასეთი მხოლოდ 17 შემთხვევა იყო.
- 39. 2005 წელს მცირედით შეიცვალა 1998 წლის კანონი ისე, რომ არ გათვალისწინებულა ჩდი-ის წინადადებები კანონმდებლობის გაუმჯობესებისათვის. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კანონი დღესაც მთლიანად არ შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს. ამავე დროს, შესწორდა კანონი უცხოელების შესახებ. შედეგად, მივიღეთ შეუსაბამობა ორ კანონს შორის. თავშესაფრის მაძიებელთა შესახებ კანონი იმოწმებს უცხოელთა შესახებ კანონს ლტოლვილთა სტატუსის სხვადასხვა ასპექტის გამოსარკვევად მაშინ, როდესაც უცხოელთა შესახებ კანონი აცხადებს, რომ მისი მოქმედება არ ვრცელდება ლტოლვილებზე, რაც პრობლემას წარმოადგენს. ECRI შენიშნავს, რომ საქართველოს ხელისუფლება კვლავ განიხილავს თავშესაფრის მაძიებელთა შესახებ კანონს და ამ საკითხზე კონსულტაციები ჩდი-ისგან მიიღო.

- 40. პრაქტიკაში, საქართველოს საზღვრებთან მოსული პირები აწყდებიან სირთულეებს თავიანთი უფლებების დაცვისას, განსაკუთრებით თავშესაფრის მოთხოვნის უფლების გარკვევისას, რადგან ისინი ვერ იღებენ თავშესაფრის მოთხოვნის პროცედურის შესახებ ინფორმაციას მათთვის გასაგებ ენაზე. მეტიც, ჩანს, მესაზღვრეებს არ მოეთხოვებათ თავშესაფრის მოთხოვნის შესახებ განაცხადის მიღება. ჩდ-ის თანახმად, ეს ორი ფაქტორი ზრდის რისკს, უარი ეთქვას პიროვნებას ქვეყანაში შესვლაზე საზღვარზევე ისე, რომ არ მიეცეს შესაძლებლობა მოითხოვოს თავშესაფარი საშუალება.

რეკომენდაციები:

- 41. ჩდI იძლევა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ გადასინჯოს კანონი თავშესაფრის შესახებ მისი გაუმჯობესების მიზნით და მოიყვანოს იგი საერთაშორისო სტანდარტთან შესაბამისობაში. ამ მიზნით მოუწოდებს მას, გაითვალისწინოს ჩდ-ის კომენტარები კანონის სრულყოფის მიზნით.
- 42. ჩდI-ის რეკომენდაციით, საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს თავშესაფრის მოთხოვნის უფლების პატივისცემა პრაქტიკაში, კერძოდ, უზრუნველყოს ჩამოსული პირების ინფორმირება საქართველოს საზღვარზევე მათთვის გასაგებ ენაზე, რომ მათ აქვთ უფლება, მოითხოვონ თავშესაფარი.

მიგრანტები

- 43. ჩდI-მა მიგრანტების შესახებ მხოლოდ მცირედი ინფორმაციის მოპოვება შეძლო მთავრობისგანაც და სხვა წყაროებიდანაც. მართლაც ისე ჩანს, რომ საქართველოში ძალიან ცოტა მიგრანტია თავშესაფრის მაძიებელთა და ლტოლვილთა გარდა (ჩეჩნეთიდან ლტოლვილების ჩათვლით, რომელთა შესახებაც ამ მოხსენებაში ცალკე გვექნება საუბარი). დამატებით, მოქალაქეობის არმქონე პირები საქართველოში რჩებიან ძალიან ცოტა ხანს, რადგან ისინი, უმეტეს შემთხვევაში, გეგმავენ მალევე შეიცვალონ ადგილსამყოფელი. უტყუარი ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, ძნელია საქართველოში მიგრანტების მდგომარეობის განხილვა უფრო დეტალურად.

რეკომენდაციები:

- 44. ჩდI რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, რათა მან გულდასმით შეისწავლოს საქართველოში დროებით ან მუდმივად მცხოვრები მოქალაქეობის არმქონე პირების მდგომარეობა და დაუყონებლივ მოახდინოს რეაგირება ამ პირების მიმართ შეუწყნარებლობისა და რასობრივი დისკრიმინაციის ნებისმიერ გამოვლინებაზე.

ეთნიკური უმცირესობები

- 45. იხ. ქვემოთ: „სპეციფიკური საკითხები: აუცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული“.

- **რელიგიური უმცირესობები**

46. 2002 წლის აღწერით, საქართველოს მოსახლეობის 83.9% მიეკუთვნება მართლმადიდებლურ ეკლესიას, 9.9% მუსლიმანია, ხოლო 3.9% - სომხეთის აპოსტოლური ეკლესიის წევრი. დანარჩენი რელიგიური ჯგუფები: კათოლიკეები, **ებრაელები (იუდეველები ხომ არა?)**, ლუთერანები და იეზიდები მოსახლეობის 1%-ზე ნაკლებს შეადგენს. ამ რელიგიებს დიდი ხანია მისდევენ საქართველოში და, ამდენად, მათ „ტრადიციულად“ მიიჩნევენ. არც ისე დიდი ხნის წინ, უმეტესად, საქართველოს დამოუკიდებლობის შემდეგ, გაჩნდა ახალი რელიგიური მიმდინარეობები: იეჰოვას მოწმეები, ბაპტიტები, მეშვიდე დღის ადვენტიტები, პენტეკოსტალები და სხვ. ამ რელიგიების მიმდევართა რაოდენობა უმნიშვნელოა.
47. პირველ მოხსენებაში ECRI გამოხატავდა თავის დამოკიდებულებას საქართველოში რელიგიურ უმცირესობათა წარმომადგენლების მიმართ ძალადობისა და შევიწროების ხშირ ფაქტებზე. ის ურჩევდა საქართველოს ხელისუფლებას, მთელი ძალისხმევით ებრძოლა ამ პრობლემის წინააღმდეგ, უმთავრესად, ასეთ ქმედებაზე პასუხისმგებელ პირთა მიმართ სისხლის სამართლებრივი დევნის განხორციელებით.
48. ჩნდ კმაყოფილია იმით, რაც საქართველოზე დაკვირვებით შეიტყო: ბოლო წლებში ფართომასშტაბიანი ძალადობა, მიმართული რელიგიურ უმცირესობათა წინააღმდეგ, მნიშვნელოვნად შემცირდა. იგი აღნიშნავს, რომ განკვეთილი მართლმადიდებელი მღვდელი, ბასილ მკალავიშვილი, და მისი თანამოაზრეები დააკავეს 2004 წლის მარტში და 2005 წელს მიუსაჯეს თავისუფლების აღკვეთა (6 წელი ბასილ მკალავიშვილის შემთხვევაში). ჩანს, ბატონი მკალავიშვილი და მისი მომხრეები იყვნენ ძალადობის მთავარი განმახორციელებლები. ისინი დიად მოუწოდებდნენ სხვა ადამიანებს, თავს დასხმოდნენ რელიგიურ უმცირესობებს. დაპატიმრებამ წვრილი დაუსვა მათ საქმიანობას, თუმცა, სამწუხაროდ, ECRI-ისათვის ცნობილი გახდა, რომ დაპატიმრების პროცესი აშკარად არღვევდა ადამიანის უფლებებს. საქართველოს ხელისუფლების უმაღლესი რანგის წარმომადგენლებმა გამოხატეს თავიანთი მზადყოფნა, ბოლო მოეღოთ რელიგიური შეუწყნარებლობის ნიადაგზე წარმოშობილი არეულობისა და ძალადობისათვის. გენერალური პროკურატურა მნიშვნელობას ანიჭებდა რელიგიური შეუწყნარებლობის ყველა შემთხვევას. მაგალითად, გენერალური პროკურორის მოადგილე პირადად ხელმძღვანელობდა ამ ტიპის ყველა შემთხვევის მონიტორინგს, შემთხვევათა რაოდენობის და მათი შედეგების ოფიციალური სტატისტიკის დადგენას⁸.
49. მიუხედავად ამ ღირშესანიშნავი წარმატებებისა, ECRI მკაცრად განსჯის იმ ფაქტს, რომ საქართველოში რელიგიურ უმცირესობათა წევრები, განსაკუთრებით კი არატრადიციულ რელიგიათა, ჯერ კიდევ არ არიან დაცულნი ფიზიკური ძალადობისაგან ან ქონებაზე თავდასხმისაგან ექსტრემისტების ან ადგილობრივი ხალხის მხრიდან. არასამთავრობო ორგანიზაციებმაც და ხელისუფლებამაც აცნობა ECRI-ის შემთხვევები, როცა, მაგალითად, იეჰოვას მოწმეებს დაესხნენ თავს. ამ შემთხვევათაგან ზოგიერთი სასამართლომ გამოიძია.

⁸ იხ. აგრეთვე „სისხლის სამართლის კანონის დებულებები“.

50. ჩლი შეწუხებულია იმ ფაქტით, რომ პოლიცია არ იღებს შესაბამის ზომებს რელიგიურ უმცირესობათა წევრების დასაცავად, მათ შორის, არ უპირისპირდება რელიგიური წესის აღსრულების დამაბრკოლებელ ფაქტორებს. ამასთან, აღსანიშნავია, შინაგან საქმეთა სამინისტროს განცხადება, რომ აუცილებელია ყველას თავისუფლების დაცვა, აღსრულონ რელიგიური წესი. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთ შემთხვევაში სამინისტრო იძულებულია შესთავაზოს რელიგიურ უმცირესობათა წარმომადგენლებს შეცვალონ რელიგიური წესის აღსრულების ადგილი, მხოლოდ და მხოლოდ თავდაცვის მიზნით ადგილობრივი საზოგადოების წინების ან ზოგიერთი ექსტრემისტის მუქარისაგან. აქედან გამომდინარე, ECRI არ მიიჩნევს საკმარისად თავდასხმების რაოდენობისა და ინტენსივობის შემცირებას. იგი რჩება იმ აზრზე, რომ არატრადიციულ რელიგიათა წარმომადგენლებს საქართველოში ჯერ კიდევ არ შეუძლიათ მშვიდობიანად ცხოვრება, ცხოვრება შიშის გარეშე, რომ იქცევიან რელიგიური შეუწყნარებლობის ძალადობრივი გამოვლენის სამიზნედ.

რეკომენდაციები:

51. ჩლი გადაწყვეტით ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, რომ კვლავ ეცადოს და გააძლიეროს ძალისხმევა, რათა ეფექტურად ებრძოდოს რელიგიური შეუწყნარებლობის ძალადობრივ გამოვლენას, მათ შორის, ფიზიკურ ძალადობას და/ან ქონებაზე თავდასხმას. პირველ რიგში, მათ უნდა უზრუნველყონ, რომ ძალადობის ასეთ ქმედებებზე პასუხისმგებელი პირები დროულად მიეცნენ სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაში და დაისაჯონ.
52. ჩლი-ის რეკომენდაციით, საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს რელიგიურ უმცირესობათა წევრების დაცვა, განსაკუთრებით, ისეთი რელიგიური ღონისძიებების ჩატარებისას, როგორცაა შეკრება რელიგიური წესის აღსრულების მიზნით.
53. პრობლემა უკავშირდება რელიგიური საქმიანობის განხორციელებას, განსაკუთრებით, როცა საქმე ეხება არატრადიციულ რელიგიებს. საქართველოს ომბუდსმენი, სხვა მრავალი უწყების მსგავსად, კიცხავს ზედმეტ ბიუროკრატიას, რომელიც აშკარად ხელს უშლის უმცირესობათა ჯგუფებს, მაგალითად, მაშინ, როდესაც მათ სურთ გახსნან ან ააშენონ შენობა რელიგიური წესის აღსრულებისათვის. გენერალურმა პროკურატურამ ECRI-ის განუცხადა, რომ სამართალდამცავები ყველა განაცხადს ზედმეტი ბიუროკრატიის შესახებ განიხილავენ შესაბამისად. ზოგიერთმა კონფესიამ, როგორცაა კათოლიკური ეკლესია და სომხეთის სამოციქულო ეკლესია ჯერ კიდევ ვერ აღიდგინა კონფისკირებული ქონება. დაბოლოს, სხვა საკითხთა გარდა საქართველოს ომბუდსმენი აკრიტიკებს სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის დადებულ კონსტიტუციურ შეთანხმებას, ხელმოწერილს 2002 წელს, რომელიც მნიშვნელოვან პრივილეგიებს ანიჭებს უმრავლესობის რელიგიას. ომბუდსმენის თანახმად, შეთანხმება შეიცავს დისკრიმინაციულ პუნქტებს, როგორცაა შემდეგი დებულება: ხელმომწერი ეკლესია უწევს კოორდინაციას და უზრუნველყოფს სატუსაღოებში სხვა ეკლესიების სასულიერო პირთა ვიზიტს, რათა გაითვალისწინოს სხვა დენომინაციათა (აღმსარებლობის, რელიგიური წესის მიმდევარი) პატიმრების ინტერესები. დისკრიმინაციის ნებისმიერი ფორმის თავიდან ასაცილებლად, სხვადასხვა წყაროებიდან მიღებულ განმარტებათა თანახმად, როგორც

მინიმუმ, სასურველია მსგავსი ხასიათის შეთანხმების გაფორმება სხვა **დენომინაციებთან**. ECRI აღნიშნავს, რომ ამ ტიპის შეთანხმება კათოლიკურ ეკლესიასთან განიხილებოდა, თუმცა ხელმოწერილ არ იქნა. დღემდე ხელმოწერილი არ არის არცერთი სხვა შეთანხმება.

54. მისასაღებელია 2005 წელს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შეტანილი დამატება, რომელიც საშუალებას აძლევს რელიგიებს, დარეგისტრირდნენ, როგორც „არაკომერციული კერძო სამართლის კორპორაციები (იქნებ სუბიექტები? ან პირები?)“. ეს წინგადადგმული ნაბიჯია, რომელიც სხვა ნაბიჯებთან ერთად გააადვილებს რელიგიების საკუთრებაში მყოფ ქონებასთან დაკავშირებული საკითხების მოგვარებას. თუმცა, განსხვავება ამ დენომინაციებსა და უმრავლესობის რელიგიას შორის რჩება იმავე ხარისხით, როგორც ადრე, რამდენადაც მხოლოდ საჯარო სამართლის **იურიდიული პირი** სარგებლობს უამრავი უპირატესობით, განსაკუთრებით, გადასახადების საკითხში. ახალი წესები, რომლებიც გამოიყენება სხვა რელიგიების მიმართ, ამკარად ბოლომდე არ შეესაბამება რელიგიური ორგანიზაციებისა და ზოგიერთი მხარის თავისებურებებს. ზოგიერთი მხარე, ომბუდსმენის ჩათვლით, მოითხოვს დამატებით საკანონმდებლო შესწორებებს, რელიგიური საქმიანობის შემდგომი გამარტივებისათვის.

რეკომენდაციები:

55. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადახედოს კანონმდებლობას და რელიგიურ პრაქტიკას, მათ შორის, მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან ხელმოწერილ შეთანხმებას, რათა დარწმუნდეს, რომ არსებული სიტუაცია არ იწვევს რელიგიურ უმცირესობათა პირდაპირ ან არაპირდაპირ დისკრიმინაციას. ამასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს განცხადებას, რომ ზოგიერთ რელიგიურ უმცირესობასთან მიმართებაში თავს იჩენს ზედმეტი ბიუროკრატიის არსებობა.
56. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს შესაბამისი ზომები შემდეგის უზრუნველსაყოფად: კანონმდებლობა ადეკვატურად უნდა აკმაყოფილებდეს ყველა რელიგიური ასოციაციის სპეციფიკურ მოთხოვნებს რეგისტრაციასა და სამართლებრივ სტატუსთან დაკავშირებით, რათა მათ საშუალება ჰქონდეთ, მისდინ თავიანთ რელიგიას.
57. ეროვნული და საერთაშორისო წყაროების, მათ შორის საქართველოს ხელისუფლების შეფასებით, გაკრიტიკებულია ის ფაქტი, რომ საქართველოს უმეტესად მართლმადიდებელი მოსახლეობა საკმარისად არ არის გათვითცნობიერებული ყველა რელიგიური უმცირესობის თაობაზე. ECRI დანახებით აღნიშნავს, რომ მედიას, პოლიტიკოსებს, მართლმადიდებელ სასულიერო პირებს და მთლიანად საზოგადოების წარმომადგენლებს გაუკეთებიათ შეუწყნარებელი ხასიათის განცხადებები რელიგიურ უმცირესობათა წინააღმდეგ, სრულიად დაუსჯელად. როგორც საქართველოს მოსახლეობის კვლევამ და გამოკითხვამ დაადასტურა, ასეთი განაცხადები კვებავს აკვიტებულ შეხედულებებსა და სტერეოტიპებს, რომლებიც, უმთავრესად, არატრადიციული რელიგიებისა და მათი მიმდევრების წინააღმდეგ არის მიმართული. როგორც ჩანს, ამ რელიგიებს ახასიათებენ, როგორც „აგრესიულს“ და „ქვეყნისათვის საშიშს“. მეორე მხრივ, ზოგადად იგრძნობა, რომ საქართველოს მოსახლეობა არ ავლენს შეუწყნარებლობას **ებრაელების** (იუდეველების), მუსლიმანების ან სხვა „ტრადიციული“ რელიგიების მიმართ.

58. ზოგიერთი ადამიანი კიცხავს იმ ფაქტს, რომ სახელმწიფო სკოლებში დიდი ყურადღება ექცევა უმრავლესობის რელიგიის სწავლებას. ეს საკითხი გარდამავალ ფაზაშია. ჩანს, სკოლების უმეტესობაში ისწავლებოდა მართლმადიდებლური კატეხიზმო, როგორც არჩევითი საგანი. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო ამჟამად განიხილავს სასწავლო პროგრამებსა და სასკოლო სახელმძღვანელოებს ამ სფეროში, რათა ისინი უფრო ზუსტად ასახავდეს რელიგიურ და კულტურულ მრავალფეროვნებას. თუმცა, ჯერ კიდევ ვერ ვიტყვით დაზუსტებით, რომ ყველა მასწავლებელი მიყვება ამ მიდგომას და ზოგიერთი პრაქტიკული პრობლემა კიდევ რჩება. ამასთან, სამინისტროსთან შეთანხმების მიხედვით, მართლმადიდებლურ ეკლესიას აქვს უფლება, განიხილოს სასკოლო პროგრამა – ამ პრივილეგიით არ სარგებლობს არცერთი სხვა რელიგია. ECRI წუხს იმის გამო, რომ ბავშვებს, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან უმრავლესობის რელიგიას, ამ ნიადაგზე ზოგჯერ ავიწროებენ და შეურაცხყოფენ მასწავლებლები თუ მოსწავლეები.
59. ჩლი მიიჩნევს, რომ იმ შიდა პრობლემების გადაწყვეტა, რომლებსაც აწყდებიან რელიგიური უმცირესობათა წარმომადგენლები, დამოკიდებულია კულტურათაშორის და რელიგიათაშორის დიალოგზე მთელ ქვეყანაში, განსაკუთრებით, დიალოგზე რელიგიური უმრავლესობისა და უმცირესობების წარმომადგენლებს შორის. ბევრი ადამიანი ხაზს უსვამს იმას, რომ მართლმადიდებლურ ეკლესიას, როგორც რელიგიურ უმრავლესობას, შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი შეასრულოს ამ განხრით. საქართველოს ხელისუფლებაც უნდა განმტკიცდეს იმ აზრში, რომ დიალოგი შესაძლებელია და ხელი შეუწყოს მას. ამ თვალსაზრისით, კარგი მაგალითია ომბუდსმენის ინიციატივა, დაარსდეს რელიგიურ უმცირესობათა საბჭო მისი მფარველობით, ასევე განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ინიციატივა, გადაიხედოს სასკოლო სახელმძღვანელოები. ამ პოზიტიურ მაგალითს ერთიანად უნდა მისდიოს მთელმა ხელისუფლებამ. რელიგიურმა უმცირესობებმა უნდა მიიღონ სრული სარგებელი საქართველოს მთავრობის მიერ ახლახანს წამოწყებული სამოქალაქო ინტეგრაციის პროცესისგან ის. ქვემოთ: „აუცილებლობა, მიუახლოვდე იმ საზოგადოებას, რომელშიც ეროვნული უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული“.

რეკომენდაციები:

60. ჩლი გადაწყვეტით ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, გადახედოს თავის დამოკიდებულებას რელიგიის სწავლებისადმი სკოლაში. მანვე უნდა უზრუნველყოს, რომ სკოლაში არ მოხდეს მოსწავლეთა დისკრიმინაცია ან დაშინება რელიგიურ ნიადაგზე.
61. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, წახალისოს/ხელი შეუწყოს ინტერკულტურული და ინტერრელიგიური დიალოგი მთელს ქვეყანაში, განსაკუთრებით, რელიგიური უმრავლესობისა და უმცირესობათა წარმომადგენლებს შორის.
62. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, უზრუნველყოს რელიგიურ უმცირესობათა სრულად ჩართვა პროგრამებში, რომლებიც საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოებაში სამოქალაქო ინტეგრაციის გაუმჯობესებისათვისაა გათვალისწინებული. ამ საკითხებზე მოხსენების სხვა ნაწილებშია ლაპარაკი.

-
- **ლტოლვილები ჩეჩნეთიდან**

63. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI აღნიშნავდა, რომ საქართველოში ლტოლვილების უდიდესი ნაწილი ჩეჩნეთიდან მოდის. იგი ურჩევდა საქართველოს ხელისუფლებას, გაემყარებინა თავის ძალისხმევა ამ ადამიანების ძირითადი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.
64. ჩეჩნეთიდან ლტოლვილების უმრავლესობა ჩამოვიდა 1999 წელს. მათი ნაწილი წარმოშობით ჩეჩენია, ნაწილი კი – ქისტი. ქისტები ადრე საქართველოში ცხოვრობდნენ, შემდეგ გადასახლდნენ ჩეჩნეთში და შეიარაღებული კონფლიქტის გამო კვლავ საქართველოში დაბრუნდნენ. თავდაპირველად ლტოლვილთა რაოდენობა შეადგენდა 8000, 2005 წლის ბოლოსთვის, ჩრდ-ის მონაცემებით, დარჩა მხოლოდ 2483. ეს იმიტომ, რომ ლტოლვილთა უმეტესობა გადასახლდა მესამე ქვეყნებში. დარჩენილთა უმეტესობა ცხოვრობს პანკისის ხეობაში, რუსეთის საზღვართან ახლოს. მათ მიიღეს „კოლექტიური ლტოლვილების“ ან „პრიმა ფაციე“ ლტოლვილების სტატუსი.
65. ჩრდ წუხს იმ სირთულეების გამო, რომლებსაც ლტოლვილები პანკისის ხეობაში აწყდებიან. ისინი ჯერ კიდევ ჩრდ-ის გაღებულ ჰუმანიტარულ დახმარებაზე არიან დამოკიდებულნი და, მათი მდგომარეობა არ უმჯობესდება წლიდან წლამდე. ქართულ საზოგადოებაში მათი ინტეგრაციის პროცესზე დაკვირვება აჩვენებს, რომ ჩეჩენი წარმოშობის ლტოლვილები სრულებით არ გრძნობენ თავს ინტეგრირებულად არცერთი თვალსაზრისით და, უმეტეს შემთხვევაში, სურთ გამგზავრება, რადგან საცხოვრებელი პირობები, რომელშიც იმყოფებიან, ძალიან ემძიმებათ. საქართველოს ხელისუფლების მონაცემებით, ქისტი ლტოლვილები ახერხებენ ინტეგრაციას, უმთავრესად, საქართველოს მოქალაქეობის მიღებით.
66. ჰუმანიტარული პრობლემების გარდა, ECRI გამოთქვამს შეშფოთებას იმის გამო, რომ ჩეჩნეთიდან ლტოლვილები, რომელთაც თეორიულად, იგივე უფლებები აქვთ, რაც სხვებს, პრაქტიკაში ბევრად უფრო მძიმე მდგომარეობაში იმყოფებიან, ვიდრე სხვა ლტოლვილები, რაც ორი ძირითადი მიზეზით არის განპირობებული.
67. პირველი, სამართალდამცველ ორგანოებს ჩეჩენი ლტოლვილები განსაკუთრებული ყურადღებისა და ზედამხედველობის ქვეშ ჰყავთ ორგანიზებულ კრიმინალსა და ტერორიზმთან ბრძოლის მოტივით. სხვადასხვა არასამთავრობო წყაროს თანახმად, ლტოლვილები ჩეჩნეთიდან უსამართლოდ შევიწროებულნი არიან სამართალდამცველებისაგან სწორედ ამის გამო. ECRI-მა მიიღო განაცხადები რუსეთსა და სხვა ქვეყნებში უსამართლო დეპორტაციის შესახებ, აგრეთვე, საექვო გაუჩინარების, შემთხვევითი თავდასხმების, ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გადაჭარბებული გამოყენების შესახებ, უმთავრესად, სამართალდამცველი ორგანოების მიერ განხორციელებული სპეცოპერაციებისას. საქართველოს ხელისუფლება აღნიშნავს, რომ ექსტრადირებულია მხოლოდ ხუთი ჩეჩენი, შამაევის საქმის მონაწილენი. საქართველოს ხელისუფლების თანახმად, ჩეჩენი წარმოშობის პირების ექსტრადიციისა ან გაძევების სხვა შემთხვევები არ არსებობს. ECRI შეახსენებს პრინციპს, რომ არ შეიძლება პიროვნების

დეპორტაცია ან ექტრადიცია ქვეყანაში, სადაც მას აწამებენ ან არაპუმანურად ან დამამცირებლად ეპყრობიან⁹.

- 68. მეორე, ჩენეთიდან ლტოლვილებს ცუდი რეპუტაცია აქვთ საქართველოს მოსახლეობაში, რადგან მათ ხშირად მიიჩნევენ ტერორისტებად, განსაკუთრებით ის ადამიანები, ვინც პანკისის რეგიონში არ ცხოვრობს. ამ ტიპის სტერეოტიპებისა და აკვიტებული შეხედულებების შედეგია ზოგ შემთხვევაში დისკრიმინაცია საცხოვრებელი ადგილის თვალსაზრისით. ჩენეთიდან ლტოლვილებს ზოგჯერ სირთულეები ექმნებათ საცხოვრებელი ადგილის ქირაობისას.

რეკომენდაციები:

- 69. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, შეისწავლოს ჩენეთიდან ლტოლვილთა ჰუმანიტარული მდგომარეობა და გადაჭრას ყველა პრობლემა მათი ძირითადი საჭიროებების დასაკმაყოფილებლად.
- 70. ჩლი გადაწყვეტით ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, სამართალდამცველების მხრიდან ჩენეთიდან ლტოლვილების წინააღმდეგ ნებისმიერი უკანონო, თვითნებური, ან დისკრიმინაციული ქმედების აღსაკვეთად და, საჭიროების შემთხვევაში, დასაჯოს კიდევ ასეთი ქმედება.
- 71. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ჩაატაროს კამპანია, რომელიც მიზნად ისახავს მთლიანად საზოგადოებას, ქართველ მოხელეებს, კერძოდ კი პოლიციას გაუქარვოს ჩენენი წარმოშობის პირების მიმართ არსებული სტერეოტიპების ყველა ფორმა, განსაკუთრებით კი საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელიც მათ კრიმინალებსა და ტერორისტებთან აიგივებს.

თურქი მესხები

- 72. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI იძლეოდა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს შეემუშავებინა სამართლებრივი ბაზა, რომლის ფარგლებშიც თურქ მესხებს რეპატრიაციისა და ინტეგრაციის უფლებას მისცემდა, საქართველოს მოქალაქეობის უფლების ჩათვლით. თურქი მესხები, 60-ზე მეტი წლის წინ საბჭოთა რეჟიმის დროს გადაასახლეს. ამასთან, სამართლებრივი ბაზის შემუშავებამდე გაეწელო კონსულტაცია ევროპის საბჭოსთან ამ საკითხთან დაკავშირებით. ECRI-მ აგრეთვე სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას, მიეღო ზომები ადგილობრივი მოსახლეობის გასათვითცნობიერებლად ამ საკითხებში.
- 73. გათვლების თანახმად, სულ 370,000 - დან 400,000 -მდე თურქი მესხია მსოფლიოში. ისინი ძირითადად ცხოვრობენ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში. თურქი მესხები გადაასახლეს სტალინის დროს იმ რეგიონიდან, სადაც ისინი იმხანად ცხოვრობდნენ (მესხეთი, ამჟამად სამცხე-ჯავახეთი).

⁹ იხ. ევროპის ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, 2005 წელი, 12 აპრილი: შამაგვი და სხვები, საქართველოსა და რუსეთის წინააღმდეგ, განსაკუთრებით, პუნქტი 335, რომელშიც სასამართლო ადგენს შემდეგს: სასამართლო კიდევ და კიდევ მკაცრად იმეორებს, რომ ხელშემკვრელი სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას, არ მოახდინონ პირების, მათ შორის, თავშესაფრის მაძიებლების, ექსტრადაცია ან დეპორტაცია იმ ქვეყანაში, სადაც არსებობს საფუძვლიანი საფუძველი იმისა, რომ ისინი აღმოჩნდებიან რეალური საფრთხის წინაშე, მათთან მიმართებაში დაირღვეს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი.

74. ECRI აღნიშნავს, რომ აქ განხილული მოსახლეობის ასაღწერად ტერმინის „თურქი მესხები“ გამოყენება სადავოა. ბევრი სხვა ვარიანტი იქნა შემოთავაზებული ამ საზოგადოების წევრების, ხელისუფლების თუ საქართველოს სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლების მხრიდან. მათ შორისაა ტერმინები „მაჰმადიანი მესხები“, „ქართველი მესხები“ და „ახისკა თურქები“. ზოგიერთები აქცენტს აკეთებდნენ იმ რეგიონზე, სადაც მოსახლეობა ცხოვრობდა, სხვები – მათ რელიგიაზე ან მათ რეალურ თუ შექმნილ ეთნიკურ წარმომავლობაზე. სხვები, ისევე როგორც საქართველოში დეპორტირებულნი ან რეპატრირებულნი, უარყოფენ თურქობასთან იდენტობის იდეასაც კი. აღინიშნა, რომ ტერმინის „თურქი“ გამოყენება შექმნის ბარიერს დეპორტირებული პირების რეპატრიაციისათვის და, განსაკუთრებით, მათი საქართველოში ინტეგრაციისათვის: ისტორიული მიზეზების გამო, ეს ტერმინი აშკარად აღძრავს მტრულ განწყობას საქართველოს მოსახლეობის ზოგიერთ წარმომადგენელში, განსაკუთრებით სომეხი ეროვნების მოსახლეობაში, რომლებიც იმ რეგიონში ცხოვრობენ, საიდანაც დეპორტირებული პირები წარმოშობით არიან. ზოგიერთი ანალიტიკოსი მიიჩნევს, რომ ამ მტრულმა განწყობამ, ისევე როგორც შიშმა ქონების დაბრუნების მოთხოვნის შემთხვევაში წარმოქმნილი პრობლემების წინაშე, შეიძლება გამოიწვიოს მნიშვნელოვანი ეთნიკური კონფლიქტი. ECRI მიიჩნევს, რომ დაძაბულობის თავიდან ასაცილებლად, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირება და დამშვიდება დაბრუნების პროცესთან დაკავშირებით, იმის გათვითცნობიერება, რომ აუცილებელია ამ საკითხის ირგვლივ არსებული რასისტული შეხედულებებისა და სტერეოტიპების უარყოფა. ECRI აღნიშნავს, რომ ზოგიერთი ექსპერტის აზრით, დეპორტირებული მოსახლეობის უმეტესობა დღემდე აპროტესტებს ტერმინს - „თურქი მესხები“, როგორც ტერმინს, რომელიც მათ ყველაზე ზუსტად ახასიათებს.
75. დღეისათვის თურქ მესხთა მხოლოდ მცირე ნაწილია დაბრუნებული საქართველოში (1000 კაცზე ნაკლები). 2004 წლის ნოემბერში შეიქმნა სახელმწიფოთაშორისო კომიტეტი მესხეთის მოსახლეობის რეპატრიაციისათვის, რომელსაც ხელმძღვანელობდა მინისტრი კონფლიქტების მოგვარების საკითხში. კანონპროექტი „საქართველოდან 1940 წელს საბჭოთა რეჟიმის მიერ დეპორტირებულ პირთა რეპატრიაციის შესახებ“ ამჟამად განხილვის პროცესშია ევროპის საბჭოს ექსპერტებისა და სხვათა კონსულტაციების შემდეგ. ECRI კმაყოფილია, რომ მთავრობამ გამოხატა პოლიტიკური ნება, მოაგვაროს ეს საკითხი. თუმცა, ზოგიერთი კომენტატორი მიიჩნევს, რომ წინსვლა ძალიან ნელია და კიდევ ბევრი რჩება გასაკეთებელი დეპორტირებული მოსახლეობის დამაკმაყოფილებელი პირობებით დაბრუნებამდე.

რეკომენდაციები:

76. ჩდი არწმუნებს საქართველოს ხელისუფლებას, იმ ვალდებულებების შესაბამისად, რაც საქართველომ აიღო ევროპის საბჭოში შესვლისას, შეეცადოს და გააძლიეროს ძალისხმევა, რათა მოძებნოს გამოსავალი, რაც საშუალებას მისცემს დაბრუნების მსურველ თურქ მესხებს, რეპატრირებულ იქნენ და იცხოვრონ საქართველოში, ვისაც ეს სურს. რეპატრიაციის პროცესი უნდა განხორციელდეს ევროპის საბჭოს ექსპერტების აზრის გათვალისწინებით, მაგრამ აგრეთვე მთავარ ადამიანებთან შეთანხმებით – კერძოდ, დეპორტირებულ პირებთან, მიუხედავად იმისა, დაბრუნდნენ საქართველოში, თუ ჯერ კიდევ სხვა ქვეყანაში ცხოვრობენ და საქართველოს მოსახლეობის იმ ნაწილებთან,

რომელთაც უშუალოდ შეეხება აღნიშნულ პირთა დაბრუნება.

77. ECRI არწმუნებს საქართველოს ხელისუფლებას, რათა წინ აღუდგეს თურქი მესხებისკენ მიმართულ რასისტულ შეხედულებებსა და სტერეოტიპებს. კერძოდ, უნდა ჩატარდეს საინფორმაციო კამპანია ზოგადად საქართველოს მოსახლეობაში და კერძოდ სომეხი ეროვნების მოსახლეობაში, რომელიც იმ რეგიონში ბინადრობს, საიდანაც წარმოშობით თურქი მესხები არიან. ამ კამპანიის მიზანი იქნება აღნიშნულ პირთა დაბრუნების ისტორიული მიზეზების ახსნა და იმის განმარტება, რომ დაბრუნების პროცესი იმგვარად იქნება ორგანიზებული, რომ თავიდან ავიცილოთ ამ პროცესთან დაკავშირებული ყველა მოსახლეს უფლებებისა და უსაფრთხოების ხელყოფა.

ბოშები

78. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს ხელისუფლებას, შეესწავლა საქართველოში ბოშებთან მიმართებაში არსებული ვითარება და მათ წინაშე მდგარი პრობლემები.
79. ჩლი აღნიშნავს, რომ ძალიან მწირია ინფორმაცია საქართველოში ბოშათა საზოგადოების რიცხოვნობისა და მდგომარეობის შესახებ. ხელისუფლებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენელთა თქმით, ბევრმა ბოშამ დატოვა საქართველო დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ. თუმცა, ECRI დანაწევრებით შენიშნავს, რომ საქართველოში ბოშების შესახებ შეგროვებული მცირე ინფორმაცია ცხადყოფს, როგორ ღრმად არის გარიყული ბოშათა უმცირესობა.

რეკომენდაციები:

80. ჩლი გადაწყვეტით ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, გულდასმით განიხილოს სიტუაცია საქართველოში არსებულ ბოშათა საზოგადოებასთან მიმართებაში /დაკავშირებით, უზრუნველყოს მათი გათვალისწინება მთავრობის განხორციელებულ ინტეგრაციის პროგრამებში და დაუყოვნებლივ უპასუხოს მათ წინააღმდეგ შეუწყნარებლობისა ან რასობრივი დისკრიმინაციის გამოვლენის ნებისმიერ ფაქტს.

სამართალდამცავ ორგანოთა მოხელეების ქცევა

81. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI რეკომენდაციას უწევდა საქართველოს ხელისუფლებას, გაეუმჯობესებინა სამართალდამცველების მხრიდან უკანონო ქმედებათა შემთხვევებზე სარჩელის აღძვრის მექანიზმი. კერძოდ, მან მისცა რეკომენდაცია, შექმნილიყო დამოუკიდებელი კომისია, სამართალდამცველების მხრიდან ადამიანის უფლებათა საგარაუდო დარღვევების გამოსაძიებლად.
82. ჯერ კიდევ ხშირია ზოგიერთი უკანონო ქმედება, როგორცაა გადაჭარბებული ძალის და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენება უმეტესად, სპეცოპერაციების განხორციელების დროს. ECRI შეწუხებულია, რომ ბევრი წყაროს ინფორმაციით, მათ შორის საქართველოს ომბუდსმენის ცნობით, საქართველოში სამართალდამცველების მხრიდან წამება და არაადამიანური ან დამამცირებელი მოპყრობა ჯერ კიდევ ფართოდ გავრცელებულ პრაქტიკას წარმოადგენს.

83. ECRI აღნიშნავს ფართოდ გავრცელებულ აზრს, რომ უმცირესობათა ჯგუფები არ განიცდიან უკანონო ქმედებას სამართალდამცველების მხრიდან მათი უმცირესობისადმი კუთვნილების გამო (თუმცა, იხ. ზემოთ, შენიშვნები რელიგიურ უმცირესობებსა და ჩეჩნეთიდან ლტოლვილებზე). მიუხედავად ამისა, ამ ასპექტთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ასეთი ჯგუფების ზოგიერთი წევრი შეიძლება განსაკუთრებით მოწყვლადი იყოს. მაგალითად, ეთნიკურ უმცირესობებს, მიგრანტებს, თავშესაფრის მაძიებლებსა და სხვებს ოფიციალური ენის ცუდად ცოდნის გამო უფრო უჭირთ იმაში დარწმუნება, რომ მათი უფლებები დაცულია დაკავების შემთხვევაში. ასე რომ, ყველასათვის, მათ შორის საქართველოში უმცირესობათა ჯგუფების წარმომადგენელთათვის აუცილებელია, რომ სამართალდამცავებმა გააუმჯობესონ მდგომარეობა ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით. ECRI აღნიშნავს, რომ საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით, სისხლის სამართლის საქმეებზე პირი უფლებამოსილია ისარგებლოს თარჯიმნის მომსახურებით. ზოგიერთ შემთხვევაში ძირითადი პროცესუალური დოკუმენტების თარგმნა აუცილებელია, თუ პირმა არ იცის ოფიციალური ენა.
84. ECRI ინტერესით აღნიშნავს, რომ 2006 წლის ივლისში გაიმართა შეხვედრა, რომელიც მიზნად ისახავდა გენერალურ პროკურატურას, პოლიციასა და რელიგიურ უმცირესობებზე პასუხისმგებელ ორგანოებს შორის თანამშრომლობის გაზრდას. შეხვედრას ესწრებოდნენ რელიგიური უმრავლესობის, რელიგიურ უმცირესობათა და ეროვნულ თუ საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები. დამატებით, 2006 წლის აგვისტოში გაიმართა შეხვედრა ეროვნულ უმცირესობებზე გენერალური პროკურატურის, პოლიციის და ეთნიკურ უმცირესობებზე პასუხისმგებელ ორგანოთა წარმომადგენლების და თავად ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლების მონაწილეობით. ამ შეხვედრაზე გადაწყდა, რომ თანამშრომლობა მიიღებს რეგულარულ ხასიათს და მოიცავს სამართალდამცველებისა და ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლებს შორის ინფორმაციის გაცვლას. აგრეთვე მოხდება ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლების სამართალდამცველი ორგანოების მუშაობაში ჩაბმის ხელშეწყობა. ამ უკანასკნელ საკითხზე, საქართველოს ხელისუფლებას გააჩნია შემდეგი სტატისტიკა: 2006 წელს ჩატარდა პოლიციაში მისაღები გამოცდები. ჩაბარებულთა 3% წარმოშობით ეთნიკურ უმცირესობებს მიეკუთვნება. მათ შორის, ვინც საბოლოო გამოცდა ჩააბარა, 3.5% ეთნიკურ უმცირესობებს მიეკუთვნება. ამასთან, საპატრულო პოლიციაში გადასამზადებლად მიღებულთა 4.2% ეთნიკურ უმცირესობებს მიეკუთვნება.
85. ECRI აღნიშნავს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღო გარკვეული ზომები სამართალდამცველი ორგანოების მხრიდან უკანონო ქმედებების აღსაკვეთად. მოვიყვანოთ რამდენიმე მაგალითს: მიიღეს წამების საწინააღმდეგო სამოქმედო გეგმა (2003-2005). 2005 წლის 23 ივნისს მიღებულ იქნა სისხლის სამართლის კოდექსის 144¹⁰ მუხლი, რათა წამების განმარტება საქართველოს კანონმდებლობიდან მოეყვანათ შესაბამისობაში საერთაშორისო სტანდარტებთან. მუხლი 144¹⁰-ის (2) ე) თანახმად, რასისტული მოტივი ითვლება დამამძიმებელ გარემოებად წამების ფაქტთან დაკავშირებით განაჩენის გამოტანისას¹⁰. ხელისუფლებამ მიიღო დებულებები, რომლის თანახმადაც, ომბუდსმენს

¹⁰ იხ. ზემოთ, სისხლის სამართლის კანონის დებულებები

შეუძლია წინასწარი დაკავების საკნებში შესვლა დაკავების პირობების შესამოწმებლად. გენერალური პროკურატურა სისტემატურად იკვლევს განაცხადებს პოლიციის მხრიდან **ცუდად** მოპყრობის შესახებ, როდესაც ასეთი განაცხადების შესახებ იღებს ინფორმაციას. მზადდება პოლიციის ეთიკის კოდექსი და სახელმძღვანელო ძალის გამოყენებაზე შესწორებები შევიდა სისხლის სამართლის კოდექსში, რითაც გამარტივდა სამართალდამცველების მხრიდან წამებისა და უკანონო მოპყრობის სისხლისსამართლებრივი დევნა. თუმცა, არასამთავრობო ორგანიზაციების თანახმად, ძიება ჯერ კიდევ ძალზე იშვიათად სრულდება დასჯით, რაც ხელს უშლის სამართალდამცველ ორგანოთა თანამშრომლების დაუსჯელობის სინდრომის აღმოფხვრას საზოგადოებაში.

რეკომენდაციები:

- 86. ჩდი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს შემდგომი ზომები სამართალდამცველების მხრიდან უკანონო ქმედებების აღსაკვეთად, განსაკუთრებით, უმცირესობათა ჯგუფების წარმომადგენელთა მიმართ. საქართველოს ხელისუფლებისათვის მნიშვნელოვანია საზოგადოებას განუმარტოს, რომ ასეთი ქმედება, ჩადენილი სამართალდამცველის მიერ, არ იქნება შეწყენარებული და დაისჯება.
- 87. ჩდი დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, აღჭურვონ სამართალდამცავები ყველა საჭირო რესურსით, რათა მათ შეეძლოთ წარმატებით მუშაობა უმცირესობათა ჯგუფების წარმომადგენლების (ვისთანაც მათ კონტაქტი აქვთ) უფლებების სრული დაცვის პირობებში. აგრეთვე მოითხოვს, რომ მეტი ძალისხმევა დაახარჯოს ადამიანთა უფლებების სწავლებას და რასიზმისა თუ რასობრივი დისკრიმინაციის საკითხებში ცოდნის ამაღლებაზე. ECRI მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, კვლავაც ეცადოს, აწარმოოს კონსტრუქციული დიალოგი ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობათა წარმომადგენლებთან ამ ფარგლებში.
- 88. ჩდი კვლავ იძლევა რეკომენდაციას, დაარსდეს დამოუკიდებელი ორგანო, რომელიც გამოიკვლევს სამართალდამცავთა მხრიდან უკანონო ქმედებების/მოპყრობის შესახებ განაცხადებს, განსაკუთრებით, განაცხადებს რასობრივი დისკრიმინაციის შესახებ. აგრეთვე, უზრუნველყოფს დანაშაულის სასამართლო განხილვას და დროულად დასჯას.

სიტუაციის მონიტორინგი

- 89. ჩდი წუხს, რომ არ არსებობს საკმარისად დეტალური ინფორმაცია საქართველოში უმცირესობათა სხვადასხვა ჯგუფებში არსებული ვითარების შესახებ. როგორც ჩანს, არ არის გადადგმული შესაბამისი ნაბიჯები ამ თვალსაზრისით მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ECRI-ის აზრით, ეთნიკური წარმომავლობის ნიშნით დაჯგუფებული მონაცემების შეგროვება გააადვილებს იმ სფეროების გამოვლენას, სადაც ხდება პირდაპირი თუ არაპირდაპირი რასობრივი დისკრიმინაცია და გაამარტივებს დისკრიმინაციის ამ ფორმებთან ბრძოლის საუკეთესო საშუალებების შერჩევას.

90. ხელისუფლებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლები ერთხმად აღიარებენ, რომ 2002 წლის აღწერა არ ასახავს დღეს ქვეყანაში არსებულ ვითარებას ეთნიკურ და სხვა უმცირესობათა რიცხოვნობის თვალსაზრისით. ECRI მიიჩნევს, რომ ვითარების ნათელი სურათი საშუალებას მისცემს ხელისუფლებას, მიიღოს შესაბამისი ზომები ეთნიკურ და რელიგიურ უმცირესობათა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ECRI-ის აცნობებს, რომ შემდეგი აღწერა ჩატარდება 2010 წელს. ეს საკმაოდ დიდი შუალედია, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ 2002 წელს შეგროვებული ინფორმაცია მინიმალურად სანდოდ ითვლება.

რეკომენდაციები:

91. ჩლი დაუინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, შეისწავლოს მონაცემთა შეგროვების სრული და თანმიმდევრული სისტემის დანერგვის მეთოდები, რათა შეაფასოს საქართველოში უმცირესობათა სხვადასხვა ჯგუფების მდგომარეობა და განსაზღვროს რასიზმისა და რასობრივი დისკრიმინაციის გამოვლენის დონე. მონაცემთა შეგროვების სისტემა უნდა შეესაბამებოდეს ეროვნულ კანონმდებლობას, აგრეთვე ევროპულ წესებსა და რეკომენდაციებს მონაცემთა და პირადი ცხოვრების დაცვის შესახებ, როგორც ეს რეკომენდირებულია ECRI-ის ზოგადი პოლიტიკის №1 რეკომენდაციით (რასიზმის, ქსენოფობიის, ანტისემიტიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ). საქართველოს ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს, რომ მონაცემთა შეგროვება მოხდეს რესპოდენტის სრული ანონიმურობისა და ღირსების დაცვით და ინფორმაციის გაცემაზე თანხმობის პრინციპების შესაბამისად. ამასთან, რასიზმსა და რასობრივ დისკრიმინაციაზე მონაცემთა შეგროვება უნდა ითვალისწინებდეს გენდერულ დაყოფას, შესაძლო ორმხრივი ან მრავალმხრივი დისკრიმინაციიდან გამომდინარე.

საქართველოს ტერიტორიაზე აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის რეგიონებში კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილებულ პირთა მდგომარეობა

92. 1990-იანი წლების პირველ ნახევარში საქართველომ გადაიტანა ორი შეიარაღებული კონფლიქტი: პირველი 1990-1992 წლებში, საქართველოს ხელისუფლება წინ აღუდგა ოსებს სამხრეთ ოსეთის 1990 წლის დამოუკიდებლობის დეკლარაციის კვალად; მეორე კონფლიქტი – 1992-1993 წლებში საქართველოს ხელისუფლებასა და აფხაზ სეპარატისტებს შორის. ამ გამოთიშავი კონფლიქტების შედეგად, რასაც მოყვა ათასობით მსხვერპლი როგორც სამოქალაქო მოსახლეობაში, ასევე სამხედროებში, საქართველო რეალურად ვეღარ ახორციელებს აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ტერიტორიების ეფექტურ კონტროლს. კონფლიქტების მეორე შედეგია ის, რომ ამჟამად, საქართველოს ხელისუფლების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიაზე 234.249 გადაადგილებული პირია (UNHCR ცხრილი, 2005 წლის ბოლო). მათ უმეტესობას აფხაზეთიდან დევნილი ქართული წარმოშობის ადამიანები შეადგენენ.
93. ჩლი წუხს იმის გამო, რომ 2001 წლის ივნისში პირველი მოხსენების გამოქვეყნების შემდეგ გადაადგილებულ პირთა მდგომარეობა რეალურად არ გაუმჯობესებულა. არცერთ რეგიონში ჯერ კიდევ არ შექმნილა პირობები მშვიდობიანი დაბრუნებისათვის. თუმცა, ECRI შენიშნავს, რომ ამ წლებში ქართული წარმოშობის ადამიანები ამჯობინებდნენ დაბრუნებას აფხაზეთის ერთ-ერთ რეგიონში – გალში (ამ საკითხთან

დაკავშირებით, ის. ქვემოთ, „ტერიტორიები, რომლებსაც ვერ აკონტროლებს საქართველოს ხელისუფლება“). დანარჩენები გაფანტულნი არიან ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე და განიცდიან დიდ სირთულეებს. განსაკუთრებით მწვავედ სწორედ მათზე მოქმედებს ქვეყნის სოციალური და ეკონომიკური კრიზისი და უმუშევრობის მაღალი დონე. გადაადგილებულ პირებს აქვთ იგივე უფლებები, რაც დანარჩენ ქართველებს და ECRI-ის არაფერი გაუგია მათი პირდაპირი დისკრიმინაციის შესახებ. დამატებით არსებობს სხვადასხვა ოფიციალური თუ კერძო სქემა მათ სოციალურად დასახმარებლად და დასასაქმებლად, თუმცა, ისინი, ძირითადად, მაინც სახელმწიფოს მწირ, ყოველთვის დახმარებაზე არიან დამოკიდებულნი. დახმარება ვერ ფარავს მათ ძირითად საჭიროებებს. ამასთან, მათ აქვთ ინტეგრირების პრობლემა, თუმცა მათ ეძლევათ არჩევნებში ხმის მიცემის უფლება საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. რამდენადაც ისინი სამართლიანად იმედოვნებენ, რომ უახლოეს მომავალში შეძლებენ სახლში დაბრუნებას, რაც ნიშნავს, რომ მათი ამჟამინდელი საცხოვრებელი ადგილი დროებითია, ECRI-ის მიაჩნია, რომ მათთვის ყოველთვის შესაძლებელი უნდა იყოს, თავი იგრძნონ საქართველოს მოსახლეობის სრულფასოვან ნაწილად. ასე რომ, აუცილებელია, მოსახლეობის უმრავლესობა და ხელისუფლება მათ ამაში დაეხმაროს.

94. ECRI აღნიშნავს, რომ კანონმდებლობა რესტიტუციისა და კომპენსაციის შესახებ, რომლის პროექტიც შედგენილია ევროპის საბჭოს ექსპერტებთან შეთანხმებით, პარლამენტის მიერ მიღების პროცესშია. ECRI იმედოვნებს, რომ ეს კანონი გადაჭრის შეიარაღებული კონფლიქტის შედეგად იძულებით გადაადგილების გამო წამოჭრილ ზოგიერთ პრობლემას.

რეკომენდაციები:

95. ECRI კიდევ ერთხელ მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, განაგრძოს კონსტრუქციული დიალოგი შესაბამის ეროვნულ და საერთაშორისო თანამოსაუბრეებთან, რათა იპოვოს გამოსავალი პრობლემებიდან, რომლებიც წამოიჭრა გადაადგილებულ პირთა, მათი უფლებებისა და ღირსების პატივისემის პირობებში, სახლში დაბრუნებასთან დაკავშირებით. აგრეთვე, გადაიჭრას საკითხი, საქართველოს სახელმწიფოს ფარგლებში, სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის სტატუსთან დაკავშირებით.
96. ჩლი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, განაგრძოს და გააძლიეროს მცდელობა, გადაადგილებულ პირთათვის შესაფერისი საცხოვრებელი პირობების შესაქმნელად, კერძოდ, საცხოვრებელი ადგილის უზრუნველსაყოფად.
97. ჩლი მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ზომები, რაც ხელს შეუწყობს გადაადგილებულ პირთა და ადგილობრივი მოსახლეობის ორმხრივ ინტეგრაციას და განსაკუთრებით იზრუნოს, რომ გადაადგილებულ პირებს ჰქონდეთ სრული ხელმისაწვდომობა სამუშაო ადგილებსა და განათლებასზე.

- **ტერიტორიები, რომლებზეც ამჟამად საქართველოს ხელისუფლება ვერ ახორციელებს ეფექტურ კონტროლს.**

98. როგორც უკვე აღინიშნა, დღეს არსებული სიტუაცია საშუალებას არ აძლევს ECRI-ის, მოიცვას მოსახლეობის მდგომარეობა აფხაზეთში და სამხრეთ ოსეთში. საქართველოს ეს ნაწილები დღეს რეალურად ვერ კონტროლდება საქართველოს ხელისუფლების მიერ, ვისთვისაც ეს მოხსენებაა მომზადებული. მიუხედავად ამისა, ECRI იცავს რა მის მიზანს, მოხსენებაში მაინც გამოთქვამს ღრმა წუხილს ადამიანის უფლებების დარღვევის გამო აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში. კერძოდ, ამ შემოთავაზების მიზეზია სხვადასხვა წყაროდან შემოსული ინფორმაცია, რომლის მიხედვითაც, არააფხაზი მოსახლეობა, მათ შორის, ქართული წარმოშობის ადამიანები, რომლებიც სპონტანურად დაუბრუნდნენ თავიანთ სახლებს აფხაზეთის ერთ-ერთ რეგიონში – გალში, რასობრივი დისკრიმინაციის მსხვერპლნი არიან.

II სპეციფიკური საკითხები

აუცილებლობა, მიუახლოვდე საზოგადოებას, რომელშიც ეროვნული უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული

99. 2002 წლის აღწერის თანახმად, ეთნიკური უმცირესობები საქართველოს მოსახლეობის 16.7%-ს შეადგენენ¹¹. მრავალრიცხოვან უმცირესობათა შორის უდიდესია აზერბაიჯანელთა (6.5%) და სომხების (5.7%) უმცირესობის ხვედრითი წილი. აღწერა გვიჩვენებს, რომ საქართველოში არიან სხვა უმცირესობებიც: რუსები (1.5%), ოსები (0.9%), იეზიდები (0.4%), ბერძნები (0.3%) და სხვა უფრო მცირე ჯგუფები. (აფხაზები???)

100. ეთნიკური უმცირესობები გაფანტულნი არიან მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე, მაგრამ არის ადგილები, სადაც ძირითადად ისინი არიან კონცენტრირებულნი. მაგალითად, ქვემო ქართლის რეგიონში, საქართველოს სამხრეთ-აღმოსავლეთში, სომხეთისა და აზერბაიჯანის საზღვართან აზერბაიჯანული მოსახლეობის წილი მნიშვნელოვანია და მეტიც, ზოგიერთ ადგილას, როგორცაა მარნეული, რაოდენობრივად აღემატება ქართულ მოსახლეობას და უმრავლესობას შეადგენს. მეორე რეგიონია სამცხე-ჯავახეთი სამხრეთ საქართველოში, , სომხეთისა და თურქეთის საზღვარზე, სადაც სომხური მოსახლეობა შეადგენს უმრავლესობას, ზოგიერთ ნაწილში კი ძალიან დიდ პოპულაციას (90%-ზე მეტი) (როგორც, მაგალითად, ნინოწმინდასა და ახალქალაქში). ბერძნები კონცენტრირებულნი არიან წალკის რაიონში, ქვემო ქართლის რეგიონში.

101. თავის პირველ მოხსენებაში, ECRI საზგასმით აღნიშნავდა, რომ აუცილებელია საქართველოს საზოგადოების შემადგენელ სხვადასხვა ერთობათა ინტეგრირების საკითხის სწრაფად და ენერგიულად გადაჭრა. კერძოდ, ის ხაზს უსვამდა იმის აუცილებლობას, რომ საქართველოში მცხოვრებ ყველა ადამიანს უნდა ჰქონდეს ქართული ენის სათანადო ცოდნა ქართულ საზოგადოებაში მონაწილეობისათვის. ECRI-მ სთხოვა საქართველოს ხელისუფლებას აღნიშნული საკითხისთვის პრიორიტეტი მიენიჭებინა და შესაბამისი დაპირებაც მიიღო. ამ მოხსენებაში ECRI კვლავ მხარს უჭერს საქართველოში ინტეგრირებული საზოგადოების ჩამოყალიბებას, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობები სრულფასოვანი

¹¹ აღწერასთან დაკავშირებით, იხ. ზემოთ, „სიტუაციის მონიტორინგი“.

წევრები იქნებიან. ამასთან დაკავშირებით ყურადღება ექცევა ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივ და ენობრივ მდგომარეობას, განათლების ხელმისაწვდომობას და მათში საქართველოს საზოგადოებისადმი კუთვნილების გრძნობის გამყარებას.

- **ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივი მდგომარეობა**

102. ამ მოხსენებაში ECRI იყენებს ტერმინს „ეთნიკური უმცირესობები“ ნაცვლად ტერმინისა „ეროვნული უმცირესობები“ უმცირესობათა იმ ჯგუფების დასახასიათებლად, რომლებიც არ არიან წარმომადგენლები ქართველები, როგორც აზერბაიჯანელები და სომხები. როგორც ზემოთ არის აღნიშნული¹², 2005 წლის 22 დეკემბერს საქართველომ მოახდინა ეროვნულ უმცირესობათა ჩარჩო კონვენციის რატიფიცირება. ამ რატიფიკაციის ამჟამინდელი მდგომარეობით, რაიმე დეკლარაციული ხასიათის განცხადების ან დათქმის არარსებობის პირობებში, ECRI-ისთვის ჯერ კიდევ უცნობია, უმცირესობათა რომელ ჯგუფებს მიიჩნევს საქართველო ეროვნულ უმცირესობებად. იგი აღნიშნავს, რომ კანონს, რომლის საფუძველზეც პარლამენტი მოახდინა კონვენციის რატიფიცირება, ერთვის პარლამენტის 2005 წლის 12 ოქტომბრის დადგენილება 1938-IIშ. ნორმატიული აქტების შესახებ კანონის თანახმად, ამ დადგენილებას ნაკლები ძალა აქვს, ვიდრე კანონს. დადგენილება განმარტავს ტერმინს „ეროვნული უმცირესობები“: ეს ტერმინი გამოიყენება მხოლოდ საქართველოს მოქალაქეებისაგან შემდგარი ჯგუფის მიმართ, რომელიც მოსახლეობის უმრავლესობისაგან განსხვავდება ენით, კულტურით და ეთნიკური წარმომადგენლობით, რომელიც ცხოვრობს საქართველოს ტერიტორიაზე დიდი ხნის განმავლობაში და რომელიც მუდმივად სახლობს კომპაქტურად საქართველოს ტერიტორიაზე. უმოკლეს ხანაში მისაღებად პარლამენტი ასევე განიხილავს რეზოლუციის პროექტს სახელწოდებით „ეროვნულ უმცირესობებს მიკუთვნებულ პირთა დაცვისა და ინტეგრაციის კონცეფცია“. ხელისუფლებამ აცნობა ECRI-ის, რომ ეს კონცეფცია შემუშავდა უმცირესობებთან თანამშრომლობის პირობებში. ამასთან, ECRI აღნიშნავს, რომ ზოგიერთი ექსპერტი ხაზს უსვამს იმის უზრუნველყოფის აუცილებლობას, რომ მიღების პროცესში მყოფი სამართლებრივი ხასიათის დონისძიებები, , არ შემოიფარგლოს საქართველოს ტერიტორიაზე მხოლოდ კომპაქტურად მცხოვრები უმცირესობების დაცვითა და ინტეგრაციით. ამ ექსპერტების თანახმად, ასეთი მიდგომა გამორიცხავს არაქართული ეთნიკური წარმომადგენლის ადამიანთა დიდ რაოდენობას, რომლებიც ცხოვრობენ გაბნეულად მთელ ქვეყანაში, განსაკუთრებით კი დედაქალაქ თბილისში.

103. ECRI მიესალმება საქართველოს ხელისუფლების მიერ ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივ სტატუსთან დაკავშირებით გადადგმულ ნაბიჯებს, რაც გაამყარებს მათ მონაწილეობას და როლს საქართველოს საზოგადოებაში. ამ მხრივ, უნდა აღინიშნოს ომბუდსმენის ზედამხედველობით ეთნიკურ უმცირესობათა საბჭოს შექმნა¹³. მიუხედავად ამისა, არასამთავრობო ორგანიზაციები და დაკავშირებულ უმცირესობათა წარმომადგენლები განსაკუთრებულად აღნიშნავენ, რომ აუცილებელია ამ პირველი პოზიტიური წინსვლის დაუყოვნებელი გამყარება კონკრეტული ეფექტური ზომებით.

¹² იხ. „საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები“.

¹³ „სპეციალიზებული ორგანოები და სხვა ინსტიტუტები“.

რეკომენდაციები:

104. ECRI დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, სასწრაფოდ მიიღოს სამართლებრივი ზომები იმ პირების დაცვისა და ინტეგრაციისთვის, რომლებიც ეთნიკურ უმცირესობებს მიეკუთვნებიან. ამავე დროს, იზრუნოს ამ სფეროში მაქსიმალური ჩართულობის უზრუნველყოფის მიდგომის შემუშავებაზე, რათა საშუალება მისცეს ყველა პიროვნებას, მიუხედავად მდგომარეობისა, მიიღოს სრული სარგებლობა აღნიშნული ღონისძიებებისაგან.

- ეთნიკურ უმცირესობათა ენობრივი სიტუაცია

105. განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ენის საკითხს, რაც გადამწყვეტი ასპექტია საქართველოს საზოგადოებაში წარმატებული ინტეგრაციისათვის¹⁴. საქართველოში ყველა (ხელისუფლება თუ არასამთავრობო სექტორი) ეთანხმება იმ აზრს, რომ ეთნიკურ უმცირესობათა ინტეგრაციის მთავარი დამაბრკოლებელი ფაქტორია ოფიციალური ენის – ქართულის არასაკმარისი ცოდნა. ეს არის ის ძირითადი გამოწვევა, რომელსაც ცენტრალურმა ხელისუფლებამ სათანადოდ უნდა უპასუხოს. სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს, რომ საქართველოს ყველა მოქალაქეს შეეძლოს ქართულის გაგება და ლაპარაკი, რათა შეძლოს საზოგადოებასთან ინტეგრაცია, ჰქონდეს ნამდვილად თანაბარი შესაძლებლობები და, ამავე დროს, თავიდან აიცილოს იმგვარი ასიმილაცია, რომელიც ეთნიკურ უმცირესობებს წაართმევს საკუთარი ენის გამოყენების შესაძლებლობასა და უნარს. ენობრივი საკითხის გადაწყვეტას საკვანძო მნიშვნელობა აქვს საქართველოსთვის, რათა თავიდან აიცილოს მისი ინტერეთნიკური დაძაბულობის მიზეზად ქცევა და მიაღწიოს საზოგადოებას, სადაც სხვადასხვა ერთობები ურთიერთობენ და ცხოვრობენ ჰარმონიულად.

106. საქართველოს კონსტიტუციის მე-8 მუხლის მიხედვით, ქართული არის ქვეყნის სახელმწიფო ენა (აფხაზურთან ერთად აფხაზეთის ტერიტორიაზე)¹⁵. ამდენად, ქართული (აფხაზურთან ერთად აფხაზეთის ტერიტორიაზე) არის ენა, რომელიც უნდა გამოიყენებოდეს ადმინისტრაციულ საქმიანობასა და ღონისძიებებში. საჯარო სამსახურის შესახებ აქტი ითვალისწინებს, რომ საჯარო სამსახურსა და ადგილობრივ ავტონომიურ ერთეულებში დასაქმების მსურველნი უნდა ფლობდნენ სახელმწიფო ენას. იგი ასევე ადგენს (მუხლი 98-1), რომ ქართული ენის არასაკმარისად ცოდნა ოფიციალურ პირთა მხრიდან შეიძლება გახდეს მათი გათავისუფლების საფუძველი. კონსტიტუცია და კანონმდებლობა სასამართლოს შესახებ ითვალისწინებს, რომ სასამართლო პროცესები უნდა იმართებოდეს ოფიციალურ ენაზე, მაგრამ პროცესში მონაწილე ნებისმიერ პირს, რომელსაც არ ესმის ქართული, უნდა გამოეყოს თარჯიმანი სახელმწიფოს ხარჯით. დაბოლოს, საარჩევნო კანონი ითვალისწინებს, რომ პარლამენტის წევრმა უნდა იცოდეს ქართული.

107. ყოველდღიურ რეალობას ძალზე ცოტა აქვს საერთო კანონმდებლობასთან, განსაკუთრებით კი სამცხე-ჯავახეთისა და ქვემო ქართლის რეგიონებში, სადაც, შესაბამისად, სომხური და

¹⁴ ენის როლზე განათლებაში, იხ. ქვემოთ „განათლების მისაწვდომობა ეთნიკურ უმცირესობათათვის“.

¹⁵ თუმცა, კონსტიტუციის მუხლი 38 ითვალისწინებს, რომ საქართველოს მოქალაქეებს აქვთ უფლება, „ისარგებლონ დედაენით პირად ცხოვრებაში და საჯაროდ“.

- აზერბაიჯანული მოსახლეობაა. ზოგადად ცნობილია, რომ დედაქალაქის მიღმა, განსაკუთრებით კი რეგიონებში, სადაც მათი კონცენტრაცია მაღალია, ეთნიკური უმცირესობები საერთოდ არ ლაპარაკობენ ან ძალიან მწირედ ფლობენ ქართულს. ისტორიული მიზეზების გამო, მათი უმრავლესობა ლაპარაკობს რუსულად, რომელიც დიდი ხნის მანძილზე საქართველოში მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს შორის შუამავალ ენას (lingua franca) წარმოადგენდა. ეს მდგომარეობა თანდათან იცვლება და ეთნიკურ უმცირესობათა ახალგაზრდა თაობები აღარ სწავლობენ რუსულს, მაგრამ სანაცვლოდ არც ქართულს სწავლობენ და ახლა უფრო მეტად, მხოლოდ მშობლიურ ენაზე მეტყველებენ.
108. ენობრივი სიტუაცია ეთნიკურ უმცირესობებში დამაბრკოლებლად მოქმედებს მათ ურთიერთობაზე საქართველოს ხელისუფლებასთან. ეს ურთიერთობები იშვიათად შეესაბამება ზემოხსენებულ კანონმდებლობას, რომელიც მოითხოვს ოფიციალური ენის გამოყენებას ყველა შემთხვევაში. მაგალითად, ჯავახეთში უმთავრესი ადმინისტრაციული ენა ზეპირი ურთიერთობებისათვის სომხურია, ხოლო წერილობითი კომუნიკაციის მედიუმში კი - რუსული. იგივე შეიძლება ითქვას სასამართლოზეც. ხელმძღვანელი პირები, რომლებიც დიდი ხანია თანამდებობაზე არიან რეგიონებში, სადაც მოსახლეობის უმეტეს ნაწილს უმცირესობები შეადგენენ, ძირითადად ლაპარაკობენ მშობლიურ ენაზე და/ან რუსულად, არა ქართულად. დღემდე ეს ქმნიდა დიდ პრობლემას მოსახლეობისათვის, და ზოგჯერ ოფიციალური პირებისთვისაც, ინფორმაციის გადაცემის თვალსაზრისით, რადგან საქართველოს კანონმდებლობა არ არის თარგმნილი.
109. პოლიციაში შემოიღეს თანამშრომელთა სწავლების სავალდებულო კურსები, შემაჯამებელი ტესტით, ძირითადად, ზოგადი შესაძლებლობების გასაძლიერებლად და ადამიანის უფლებების დაცვის საერთაშორისო ინსტრუმენტების შესასწავლად. ეს ფაქტი, რა თქმა უნდა, მისასალმებელია, მაგრამ თავს იჩენს სერიოზული პრობლემა: ტესტი შედგენილია მხოლოდ ქართულ ენაზე, რაც იმას ნიშნავს, რომ არაქართულენოვანი თანამშრომლები ვერ ჩააბარებენ მას.
110. ECRI კმაყოფილია იმით, რომ მთავრობას გათვითცნობიერებული აქვს თანამშრომლებისათვის ქართული ენის კურსების უზრუნველყოფის აუცილებლობა. 2005 წლის დეკემბერში თანამშრომელთა გადასწავლებისათვის ქუთაისში გაიხსნა ადმინისტრაციის სკოლა, რომლის მიზანია ქართულის სწავლება მათთვის, ვინც ვერ ფლობს ენას. ECRI აღნიშნავს, რომ ამისთვის გათვალისწინებულია მხოლოდ სამ თვიანი კურსი. ბევრი ადამიანი ფიქრობს, რომ სამი თვე, თუნდაც ინტენსიური სწავლებისა, ნაკლებად სავარაუდოა, იყოს საკმარისი სრულიად დამწყებთათვის ენის სრულყოფილად შესასწავლად.
111. ჩდI-ის აზრით, სავალდებულოა ისეთი გამოსავლის პოვნა, რაც საშუალებას მისცემს ეთნიკურ უმცირესობათა წევრებს, იურთიერთონ ხელისუფლებასთან ნებისმიერ ენაზე. საქართველოს მოქალაქეებს, რომლებიც ვერ ლაპარაკობენ ქართულად, ენობრივი ბარიერი მნიშვნელოვან დაბრკოლებებს უქმნის საზოგადოებრივი მომსახურების მიღებისას, როგორცაა ჯანმრთელობის დაცვა, სოციალური დახმარება, დასაქმება. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს ყველა მოქალაქის თანასწორობას ამ სფეროებში, სინამდვილეში, ინფორმაციისა და კომუნიკაციის საშუალებების

ნაკლებობა, რასაც აწყდებიან ხოლმე ეთნიკური უმცირესობები, ზოგჯერ ხელს უშლის მათ მათივე უფლებების სრულად გამოყენებაში.

რეკომენდაციები:

112. ECRI დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, არ დაიშუროს ძალისხმევა არსებული ან მომავალი მოხელეებისათვის ქართულის ცოდნის გასაუმჯობესებლად. ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ეს არის გრძელვადიანი გამოსავალი, რადგან ენა არ ისწავლება ერთ ღამეში. ასე რომ, ალტერნატიული წინასწარი ზომები აუცილებელია.
113. იმ თვალსაზრისით, რომ აუცილებელია არაქართულენოვან საზოგადოებასა და ადმინისტრაციულ ხელისუფლებას შორის კომუნიკაციის უზრუნველყოფა, ECRI დაჟინებით ურჩევს საქართველოს ხელისუფლებას, შეიმუშაოს პრაქტიკული და სამართლებრივი ღონისძიებები, რაც საშუალებას მისცემს საქართველოს არაქართულენოვან მოსახლეობას, მიიღოს ხარისხიანი საზოგადოებრივი მომსახურება. ეს ღონისძიებები უნდა მოიცავდეს შემდეგს: ოფიციალურ პირებს მიეცეთ უფლება, ილაპარაკონ თავიანთ მშობლიურ ენაზე, როცა ეს აუცილებელია, ან, შესაბამის შემთხვევებში, საზოგადოების წევრებს გამოეყოთ თარჯიმანი ადმინისტრაციული სამართალწარმოებისათვის .
114. ECRI რეკომენდაციას უწევს ხელისუფლებას, გადახედოს, დააზუსტოს და, საჭიროების შემთხვევაში, დაარეგულიროს ენობრივი პოლიტიკა ადმინისტრაციულ საკითხებში, ამასთან, მოეთათბიროს ეროვნულ უმცირესობებს, განაგრძოს თანამშრომლობა საერთაშორისო, ეროვნულ და ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და სამთავრობოთაშორისო ორგანიზაციებთან, რომლებსაც ძალუბთ ამ სფეროში ღირებული რჩევების მიცემა და დახმარება.
115. ამის მსგავსად, ენობრივი ბარიერი აბრკოლებს ინფორმაციის მიღებას იმის შესახებ, თუ რა ხდება ქვეყანასა და ეროვნულ საზოგადოებაში. ეს კი ახდენს ეთნიკური უმცირესობების, განსაკუთრებით კი მათ იზოლაციას, ვინც გარკვეულ ტერიტორიებზე, არიან კონცენტრირებულნი. ამასთან, მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მედია უმცირესობათა ენებზე, რომელიც სახელმწიფო დოტაციაზე იმყოფება, უმცირესობებისათვის არ არის ხელმისაწვდომი ინფორმაცია დედაქალაქიდან, რადგან ის ძირითადად ქართულ ენაზე ვრცელდება. სომხები და აზერბაიჯანელები, მცხოვრებნი საზღვრისპირა ტერიტორიებზე, უფრო მეტად თავიანთი წარმოშობის ქვეყნების მედით სარგებლობენ, სხვა უმცირესობები კი რუსულ მედიას არჩევენ. ECRI სიამოვნებით შენიშნავს, რომ საქართველოს ხელისუფლება ათვისებულად იყენებს ამ პრობლემას და სახელმწიფო ტელევიზიის არხებისათვის სავალდებულო გახადა ზოგიერთი პროგრამის უმცირესობათა ენებზე გადმოცემა. შედეგად, ეროვნული ტელევიზია გადმოსცემს მოკლე საინფორმაციო გამოშვებებს სხვადასხვა უმცირესობათა ენებზე. აგრეთვე აღსანიშნავია ზოგიერთი კერძო ინიციატივა, რაც საშუალებას აძლევს მაყურებელს, თვალი მიადევნოს ახალ ამბებს საქართველოს ტელევიზიით უმცირესობათა ენებზე სინქრონული თარგმანით. ამ ზომების მიღება, ცხადია, სწორი მიმართულებაა, მაგრამ მხოლოდ ეს არ არის საკმარისი ინფორმაციის მიღების პრობლემის გადაჭრისათვის, რომელიც იზოლაციისაგან დაიცავდა და დაეხმარებოდა ეთნიკურ უმცირესობებს ქართულ საზოგადოებასთან მართებულ ინტეგრირებაში.

116. გამოსავალი ის იქნება, რომ არაქართულენოვან მოსახლეობას მიეცეს ქართულის სწავლის საშუალება, რაც გაზრდის მათი ინტეგრირებისა და საქართველოში სამუშაოს პოვნის ალბათობას, ინტეგრირდნენ და იპოვონ სამუშაო საქართველოში. მნიშვნელოვანია, რომ ქართულის სწავლის შესაძლებლობა ჰქონდეს ყველა მსურველს და არა მხოლოდ სკოლის მოსწავლეებს (სკოლებთან დაკავშირებით, იხ. ქვემოთ). მეორე საკითხია, საქართველოში მცხოვრებ ყველა არაქართულენოვან ადამიანს დაუსაბუთო ქართულის შესწავლის აუცილებლობა იმის ჩვენებით, რომ ეს მათსავე ინტერესებშია. ამასთან დაკავშირებით, უნდა აღინიშნოს, რომ ეთნიკურ უმცირესობათა ბევრმა წარმომადგენელმა განაცხადა, რომ მათ გათვითცნობიერებული აქვთ ქართულის ცოდნის აუცილებლობა და მზად არიან ამ მიმართულებით იმოქმედონ.
117. თუმცა, ქართულის სწავლის წახალისებამ არ უნდა გამოიწვიოს უმცირესობათა ენისა და კულტურის უარყოფა. ამის შენარჩუნება საჭიროა ქართული საზოგადოების შესადუღებლად. საქართველომ გამოსატო სურვილი¹⁶, გადაუდებლად მოაწეროს ხელი და რეგიონალურ და უმცირესობათა ენების ქარტიის რატიფიცირება მოახდინოს. მისასაღმებელი იქნება თუ ეს 2006 წლის განმავლობაში მოხერხდება,

რეკომენდაციები:

118. ჩლი დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, გააძლიეროს ეთნიკურ უმცირესობებთან კომუნიკაციის საშუალებები ისე, რომ ამ უმცირესობებს შეეძლოთ ინფორმაციის მიღება ქვეყანაში მიმდინარე მოვლენების შესახებ და აგრეთვე შეეძლოთ მათში უფრო აქტიურად მონაწილეობა. ასეთი მიდგომა შეიძლება მოიცავდეს უმცირესობათა ენებზე საინფორმაციო წყაროების რაოდენობის გაზრდას ქართულ მედიაში.
119. ჩლი დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მეტი შესაძლებლობები შეუქმნას ქართული ენის შესწავლის მსურველებს. ამ მიზნით განხორციელებული ღონისძიებები შეიძლება მოიცავდეს ხელმისაწვდომ ენის შემსწავლელ საღამოს ჯგუფებს ან ენის პროფესიულ კურსებს.
120. ECRI იძლევა რეკომენდაციას, რომ ხელისუფლებამ იზრუნოს უმცირესობათა ენების დაცვაზე და ხელი შეუწყოს მათ გამოყენებას ოფიციალური ენის გვერდით. უნდა მოიძებნოს გზები ეთნიკურ უმცირესობათა გადასარწმუნებლად, რომ ქართულის შესწავლა არ არის მათ მშობლიურ ენაზე შეტევის ტოლფასი. ამასთან დაკავშირებით, ECRI დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, რაც შეიძლება დაჩქარებული წესით გაატაროს ცხოვრებაში რეგიონულ და უმცირესობათა ენების შესახებ ქარტია, მისი ძალაში შესვლის შემდეგ.

განათლების მისაწვდომობა ეთნიკურ უმცირესობათათვის

121. ამჟამად საქართველოში 456 სკოლაა, სადაც სწავლება სხვა ენაზე მიმდინარეობს, ძირითადად, რუსულად, სომხურად და აზერბაიჯანულად. ამ სკოლებში (შემდგომში მოიხსენიება, როგორც „უმცირესობათა სკოლები“) ქართულის, როგორც მეორე ენის სწავლება, აუცილებელია და ამისთვის პროგრამაში ყოველკვირეულად დაახლოებით სამი საათია

¹⁶ იხ. ზემოთ, „საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები“.

- გამოყოფილი. ეს მდგომარეობა შეესაბამება 2005 წლის ზოგადი განათლების აქტს, რომლის თანახმადაც, სწავლების ენა ზოგადი განათლების დაწესებულებებში არის ქართული (აფხაზეთში – აფხაზური), მაგრამ, ამასთან, საქართველოს მოქალაქეებს, რომელთა მშობლიური ენა არ არის ქართული, უფლება აქვთ მიიღონ ზოგადი განათლება თავიანთ ენაზე.
122. თავის პირველ მოხსენებაში ECRI ხაზს უსვამდა საქართველოს ყველა სკოლაში ქართული ენის ადეკვატურად სწავლების აუცილებლობას. ამ თვალსაზრისით არსებული ვითარება არაადამაკმაყოფილებელია უმცირესობათა სკოლებში. ქართული ენისათვის გამოყოფილი საათები საკმარისი არ არის, ქართულის, როგორც მეორე ენის, სახელმძღვანელოები შეუფერებელია, მასწავლებელი ცოტაა, თან სუსტად მომზადებული. შედეგად, სკოლებში, სადაც ქართულის სწავლება მიმდინარეობს მეორე ენის საშუალებით, ვერ მიიღწევა ქართული ენის ცოდნის სათანადო დონე სკოლის დამთავრებისათვის. ეს კი არღვევს თანასწორობას კერძო თუ საზოგადო სექტორში დასაქმების თვალსაზრისით.
123. თავის პირველ მოხსენებაში, თანაბარი შესაძლებლობების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით, ECRI, ამასთანავე, აღნიშნავდა, რომ უმცირესობათა სკოლებში საჭიროა სწავლების მაღალი სტანდარტის უზრუნველყოფა, განსაკუთრებით, სახელმძღვანელოების სტანდარტის. ამ მხრივ მდგომარეობა რთული რჩება: სახელმძღვანელოები უმცირესობათა სკოლებისთვის გაცილებით უარესია შემადგენლობითაც და ხარისხითაც ქართული სკოლების სახელმძღვანელოებთან შედარებით. ეს საფრთხეს უქმნის უმცირესობათა სკოლების მოსწავლეთა შანსს, იყვნენ კონკურენტუნარიანი შრომის ბაზარზე ან უმაღლესი განათლების მისაღებად.
124. ECRI მოხარულია იმის შეტყობით, რომ საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრომ გადადგა სერიოზული ნაბიჯები მთლიანად განათლების სისტემის გასაუმჯობესებლად. განსაკუთრებით მისასალმებელია ყოველწლიურად უმცირესობათა ენებზე ახალი სასკოლო სახელმძღვანელოების თანდათანობითი შემოღება, რომლებიც მზადდება განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ზედამხედველობით. სახელმძღვანელოების შედგენილობა და ხარისხი გაუმჯობესდა და გაუთანაბრდა ქართულენოვანი მოსწავლეებისათვის გათვალისწინებულ პროგრამებს. აღსანიშნავია მნიშვნელოვანი პროგრესი, როგორცაა, მაგალითად, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ბიუჯეტის საგრძნობი ზრდა, ის ფაქტი, რომ მიმდინარეობს ქართულის, როგორც მეორე ენის მასწავლებლების გადამზადება და მათი გაგზავნა იმ რეგიონებში, სადაც ეს განსაკუთრებით სჭირდებათ. იმისათვის, რომ ასეთი სამსახური მიმზიდველი გახდეს, მასწავლებლებს საკმარის მაღალ ანაზღაურებას უნიშნავენ. ასევე დაგეგმილია არაქართულენოვანთათვის ქართული ენის სახელმძღვანელოს შექმნა. შეიქმნა რამდენიმე ორენოვანი საპილოტე სკოლა.
125. განათლების ხანგრძლივი რეფორმის შემადგენელი ნაწილია 2005 წლის აქტი (კანონი) ზოგადი განათლების შესახებ. იგი ითვალისწინებს, რომ ყველაზე გვიან 2010-2011 სასწავლო წლისათვის სკოლები, რომლებიც სწავლებას არაოფიციალურ ენაზე ეწევიან, ქართულ ენაზე უნდა ასწავლიდნენ ქართულ ენასა და ლიტერატურას, საქართველოს ისტორიასა და გეოგრაფიას და სხვა სოციალურ მეცნიერებებს. ამასთან,

- სკოლები, რომლებიც ასწავლიან მხოლოდ ერთ ენაზე, უნდა იქცნენ ორენოვან სკოლებად.
126. დაწყებით და საშუალო სკოლებში სისტემისა და პროგრამების რეფორმის გამოცხადებას ეთნიკურ უმცირესობათა მხრიდან სხვადასხვა რეაქცია მოყვა. ერთი მხრივ, ორენოვანი სკოლების არსებობა უმცირესობათა ბავშვებს პოტენციურად უზრდის შანსს, სკოლის დამთავრებისათვის უკეთესად იცოდნენ ქართული. მეორე მხრივ, ერთგვარი შეშფოთება გამოიწვია იმ ფაქტმა, რომ 2010 წლისათვის სავალდებულო იქნება გარკვეული საგნების ქართულ ენაზე სწავლება. ეთნიკური უმცირესობის ზოგიერთი წარმომადგენლის აზრით, ქართული ენის ამ მოცულობით სწავლების შემდეგ მათ ბავშვებს აღარ ეცოდინებათ მშობლიური ენა. სხვებს ახალი სისტემის შემოღების თარიღი არარეალურად ეჩვენებათ. ისინი ფიქრობენ, რომ ასე ხანმოკლე პერიოდში შეუძლებელია მოიძებნოს ან გადამზადდეს ქართული ენის შესაბამისი ცოდნის მქონე საკმარისი რაოდენობით საგნის მასწავლებელი.
127. 2004 წლის აქტი უმაღლესი განათლების შესახებ მოითხოვს, რომ სწავლება განხორციელდეს ქართულ (აფხაზეთში – აფხაზურ) ენაზე. სწავლება სხვა ენაზე დასაშვებია მხოლოდ საერთაშორისო შეთანხმების საფუძველზე ან განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს ნებართვით. განათლების რეფორმის შემადგენელი ნაწილია 2005-2006 სასწავლო წლიდან მისაღები გამოცდების ერთიანი ცენტრალიზებული სისტემის შემოღება საქართველოს სახელმწიფო უნივერსიტეტებში. ჩასაბარებელ საგნებს შორისაა ქართული ენა და ლიტერატურა. ეთნიკური უმცირესობებისა და სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენლებმა აღნიშნეს ის სირთულეები, რასაც ეს ცვლილება აჩენს არაქართველენოვანი სტუდენტებისათვის. ამ ფაქტის შედეგად უნივერსიტეტებში მიღებულ ეთნიკურ უმცირესობათა წარმომადგენლების რაოდენობა საგრძნობლად დაეცა იმის გამო, რომ მათ ვერ ჩააბარეს ქართული ენისა და ლიტერატურის ტესტი. ECRI-ის თვალსაზრისით, უფრო მეტად შესაფოთებელია ის, რომ დღემდე ეთნიკურ უმცირესობათა ბევრი მოსწავლე საუნივერსიტეტო განათლების მიღებას თავისი წარმოშობის ქვეყანაში არჩევდა და ხშირად იქვე რჩებოდა სწავლის დამთავრების შემდეგ. თუკი უნივერსიტეტში მისაღები გამოცდების ჩატარებამ გამოიწვია ის, რომ, საუნივერსიტეტო განათლების მიღების მსურველებს ხელი შეეშალათ განათლება საქართველოში მიეღოთ, მაშინ ამგვარი ქმედება მხოლოდ ხელს უწყობს გონებრივი ძალის გადინებას ამასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საქართველოს მთავრობას გათვითცნობიერებული აქვს ეს პრობლემა და გარკვეულად შესაბამისი ზომებიც მიიღო, რომელთაგან ყველა როდი უკავშირდება უშუალოდ უნივერსიტეტს. მაგალითად, მოსამზადებელი კლასების გახსნა, უფრო მარტივი ტესტები ქართულ ენაში, ფინანსური დახმარების სისტემა იმ მოსწავლეთა საქართველოს უნივერსიტეტებში სწავლის წასახალისებლად, რომელთა მშობლიური ენაც არ არის ქართული. ზოგიერთის კომენტარით, თუ მეტ-ნაკლებად გაიზრდება საქართველოს უნივერსიტეტებში უმცირესობათაგან შემავალ სტუდენტთა რაოდენობა, განსაკუთრებით საჭიროა მათი წასახალისება, ისწავლონ საქართველოში და დარწმუნდნენ, რომ ისინი თანაბრად კონკურირებენ ადგილებისათვის საქართველოს უმაღლესი განათლების სისტემაში.

რეკომენდაციები:

- 128. ECRI დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, მეტი ძალისხმევით იზრუნოს ეთნიკურ უმცირესობათა ბავშვებისათვის განათლების მიღების გაუმჯობესებაზე, რათა სკოლის დამთავრებისათვის მათ გარანტირებული ჰქონდეთ თანაბარი ხელმისაწვდომობა უმაღლეს განათლებასა და სამუშაო ადგილებზე. აუცილებელია გაგრძელდეს და გაფართოვდეს მასწავლებელთა გადამზდობა და უმცირესობათა ენებზე გამოცემული სასკოლო სახელმძღვანელოების სტანდარტებისა და პროგრამების გაუმჯობესება.
- 129. ჩდი დაჟინებით მოუწოდებს საქართველოს მთავრობას, წინ წასწიოს ეთნიკურ უმცირესობათა ბავშვებისათვის ქართულის სწავლების რეფორმა, რათა უზრუნველყოს სკოლის დამთავრებისათვის ქართული ენის დამაკმაყოფილებლად ცოდნა ისე, რომ მათ შეძლონ უმაღლეს განათლებაში, შრომის ბაზარზე და, საერთოდ, საზოგადოებაში ჩაბმა. ეს მოიცავს ქართულის, როგორც მეორე ენის მასწავლებლების გადამსწავლებისათვის ყველა საჭირო ადამიანური და ფინანსური რესურსის უზრუნველყოფას, აგრეთვე შესაბამისი სახელმძღვანელოების შემოღებას.
- 130. ამავე დროს, ECRI რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, შესაბამისი ადგილი დაეთმოს უმცირესობათა ენებისა და კულტურის სწავლებას. ამ თვალსაზრისით, ორენოვანი სკოლების დაარსება ღირებული იდეაა. აქედან გამომდინარე, საქართველოს ხელისუფლებამ ყველაფერი უნდა გააკეთოს ორენოვანი სწავლების ახალი სისტემის წარმატებით შემოღების მოსამზადებლად. ამასთან, უნდა უზრუნველყოს, რომ ეთნიკურმა უმცირესობებმა ეს არ აღიქვან საფრთხედ თავიანთი კულტურისა და ენისათვის.
- 131. ჩდი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას ყურადღებით დააკვირდეს ახალ მისაღებ გამოცდებს, რათა დარწმუნდეს, რომ ამ გამოცდების შედეგად საქართველოს არაქართულენოვან მოქალაქეებს ხელი არ ეშლებათ და არ ექმნებათ დაბრკოლებები საქართველოში სწავლაში.
- 132. საერთოდ, ECRI-ის რჩევაა, შეიმუშავოს ისეთი მიდგომა, რომ ყოველგვარი ღონისძიება ეთნიკურ უმცირესობათა ბავშვების სკოლაში სწავლასთან დაკავშირებით, კონკრეტული ზომები ქართულის სწავლების წახალისებასთან დაკავშირებით უნდა განხორციელდეს დაკავშირებულ უმცირესობებთან კონსულტაციების გზით და მათი ინტერესების გათვალისწინებით.

- ეთნიკურ უმცირესობებში საქართველოს საზოგადოებისადმი ეუთვნილების გრძნობის გაძლიერების აუცილებლობა

- 133. ენობრივი ბარიერის გადალახვის გარდა, აუცილებელია იმის უზრუნველყოფა, რომ ეთნიკური უმცირესობები თავს აღიქვამდნენ და სხვებიც მათ მიიჩნევდნენ ქართული საზოგადოების სრულ წევრებად. ამის აუცილებლობა ნათელია იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ვითარება არ გადაიზრდება ეთნოსთაშორის შუღლში. ეს გულისხმობს აგრეთვე გამკლავებას მთელ რიგ პრობლემებთან, რომელთაგან ზოგიერთი სპეციფიკურია კონკრეტული უმცირესობისათვის, ხოლო დანარჩენი პრობლემები თანაბრად მნიშვნელოვანია უმცირესობათა ყველა ჯგუფისათვის.

134. სომხები, აზერბაიჯანელები და სხვა ეთნიკური უმცირესობები სამხრეთსა და სამხრეთ-აღმოსავლეთში (იხ. ზემოთ, „უცილებლობა, მიუახლოვდე იმ საზოგადოებას, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობა სრულად არის ინტეგრირებული“) უკმაყოფილონი არიან იზოლაციით არა მარტო ენობრივი პრობლემების გამო, არამედ აგრეთვე არაადეკვატური ინფრასტრუქტურის მიზეზით. იმ მაღალმთიან რეგიონებში ტრანსპორტისა და კომუნიკაციების მდგომარეობა სავალალოა და ძალიან განუვითარებელია. იგივე შეეხება სკოლებსა და წყლისა თუ ელექტროენერჯის მიწოდებას. წარმოიდგინეთ, რა სუსტია კავშირი დანარჩენ ქვეყანასთან, რომ იმ ადგილებში იყენებენ თავიანთი წარმოშობის ქვეყნის ვალუტას ან რუსულ რუბლებს ქართული ლარის ნაცვლად.
135. ეთნიკური უმცირესობები, განსაკუთრებით, იზოლირებულ ტერიტორიებზე მცხოვრებნი, ვერ გაექცნენ სოციალურ და ეკონომიკურ კრიზისს, რომელსაც საქართველო განიცდის. ამ საკითხთან დაკავშირებით სტატისტიკის არარსებობის გამო, დანამდილებით ვერ ითქმება, რომ ეთნიკური უმცირესობები უფრო მეტად დაზარალდნენ, ვიდრე უმრავლესობის წევრები. თუმცა, სხვადასხვა წყაროზე დაყრდნობით, სავსებით შესაძლებელია, რომ ისინი უფრო მეტად განიცდიდნენ სირთულეებს, ვიდრე უმრავლესობის წარმომადგენლები, კერძოდ, ზემოხსენებულ ენობრივი პრობლემების, აგრეთვე ინფორმაციისა და სამსახურზე მიუწვდომლობის გამო. გასათვალისწინებელია ემიგრაციაც, განსაკუთრებით მამაკაცების მხრიდან, მშობლიურ ქვეყანაში ან რუსეთში, სულ ცოტა, სეზონურად და ზოგჯერ სამუდამოდაც. ახალქალაქში რუსეთის არმიის 62-ე დანაყოფის ყოფნა (ჯავახეთის რეგიონში ძირითადად სომხები ცხოვრობენ) აღიწერა როგორც ადგილობრივი ეკონომიკისათვის ფუნდამენტური მნიშვნელობის მქონე ფაქტი. დანაყოფის რამდენიმე წლის განმავლობაში გასვლასთან დაკავშირებით განცხადებამ კი შემოფოთება გამოიწვია რეგიონში მცხოვრები უმცირესობათა წარმომადგენლების მხრიდან, რომლებიც მოუთმენლად ელიან ალტერნატიული წყაროს გამოჩენას, რათა არმიის გამგზავრებამ არ გამოიწვიოს საციცოცხლო ფინანსური რესურსების დაკარგვა ან რაიმე საფრთხის ზრდა რეგიონში.
136. რამდენიმე წყაროს ცნობით, ეთნიკურ უმცირესობათა ზოგიერთი წარმომადგენელი, განსაკუთრებით, აზერბაიჯანელები, რომლებიც საზღვართან ახლოს ცხოვრობენ, გარკვეულწილად დაიხაგრნენ, როდესაც მიწები განაწილდა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ. ითქვა, რომ მაშინ რამდენიმე ფაქტორი მოქმედებდა, მათ შორის, კორუფცია, სუსტი კავშირები და ინფორმაცია დაზარალებულ მხარეთა შესახებ აგრეთვე კანონმდებლობა, რომელიც კრძალავს მიწის პრივატიზაციას საზღვრის გასწვრივ. რაც უნდა იყოს მიზეზი, ECRI აღნიშნავს, რომ არათანაბარმა მოპყრობამ გამოიწვია ძლიერი აღშფოთება და წარმოშვა მტრული განწყობა, რაც ხანდახან ღია კონფლიქტში გადაიზრდება ხოლმე, მათ მიმართ, ვისაც მიწები მისცეს.
137. წალკის რაიონში, სადაც ძირითადად ბერძენი მოსახლეობაა, ემიგრაციის დონე, განსაკუთრებით, საბერძნეთის და კვიპროსის მიმართულებით, მაღალია. პრობლემები თავს იჩენს იმ სახლებთან დაკავშირებით, რომლებიც ემიგრანტებმა დაცარიელებული დატოვეს. ამბობენ, რომ გადაადგილებულმა პირებმა დაიკავეს ასეთი სახლები თავიანთი ინიციატივით და სახელმწიფოს არ შეუძლია უზრუნველყოს ქირის ან

კომპენსაციის გადახდა მფლობელთათვის. წალკის რაიონში კრიმინალური დანაშაულის დონე მაღალია. საქართველოს ომბუდსმენის თანახმად, მონაცემები აჩვენებს, რომ ბერძნები, რომლებიც ჯერ კიდევ რჩებიან, სისხლის სამართლის დანაშაულის ხშირი მსხვერპლნი არიან.

რეკომენდაციები:

138. ჩდი რეკომენდაციას უწევს საქართველოს ხელისუფლებას, ყურადღება მიაქციოს ქვეყანაში თითოეული ეთნიკური უმცირესობის მდგომარეობას, კერძოდ, მათ წარმომადგენლებთან რეგულარული კონსულტაციების გზით, რათა იცოდეს ნებისმიერი პრობლემის შესახებ, რის წინაშეც თითოეული უმცირესობა აღმოჩნდება (როგორცაა ზემოხსენებული პრობლემები), რათა ერთად გამოიძებნოს გამოსავალი, რომელიც ხელს შეუწყობს მათ ინტეგრაციას ქართულ საზოგადოებაში.
139. ყველა ეთნიკური უმცირესობისათვის მტკიცეულ პრობლემათა შორის, ენის საკითხის გარდა, ყველაზე ხშირად სახელდება შეგრძობა მეორე კლასის მოქალაქეობისა და უცვლელად მეორე ადგილზე ყოფნისა ქართული წარმოშობის ადამიანების შემდეგ, როგორც სახელმწიფოს, ასევე საზოგადოების თვალში.
140. რაც შეეხება საზოგადოებას, ჯერ კიდევ მნიშვნელოვანია ეთნიკურ უმცირესობათა სტერეოტიპები და აკვიატებული შეხედულებები მათ მიმართ. მოსახლეობის უმრავლესობა არ არის საკმარისად მგრძობიარე მათი პრობლემის მიმართ და უმეტესად არ იცნობს ეთნიკურ უმცირესობათა კულტურას ან მდგომარეობას. ისინი ყოველთვის როდი ფიქრობენ, რომ ეთნიკური უმცირესობები ქართული საზოგადოების განუყოფელ ნაწილს შეადგენენ. იმის გამო, რომ არ არსებობს სტატისტიკა ამ საკითხის ირგვლივ და არც კვლევა მიმდინარეობს, ძნელია ითქვას, რომ სტერეოტიპები და აკვიატებული შეხედულებები მიდის რასობრივ დისკრიმინაციამდე. განსაკუთრებით, სამუშაო ადგილებსა და საცხოვრებელთან დაკავშირებით და სხვ. მიუხედავად ამისა, ეთნიკურ უმცირესობათა ბევრი კვლევა გვეუბნება, რომ მისი წევრები უკმაყოფილონი არიან ყოფით და გრძობენ დისკრიმინაციას მათ წინააღმდეგ. ზოგიერთ შემთხვევაში, ვითარება, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობა იმყოფება, არ განსხვავდება უმრავლესობის მდგომარეობისაგან, მაგრამ კომუნიკაციის ნაკლებობა, კერძოდ კი ხელისუფლებასთან კომუნიკაციისა, კვებას ასეთ განწყობებს.
141. ეთნიკურ უმცირესობათა საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში არასაკმარისად ჩართვა ზოგჯერ იწვევს სახელმწიფოსაგან მიტოვებულობის განცდას. საიმედო მონაცემების არარსებობისას, მაინც ზოგადად აღიარებულია, რომ ეთნიკური უმცირესობები ნაკლებად არიან წარმოდგენილნი ადმინისტრაციაში, პოლიტიკურ ინსტიტუტებში – პარლამენტსა თუ მთავრობაში და, აგრეთვე, ადგილობრივ ინსტიტუტებში, მათ შორის, იმ რეგიონებში, სადაც ისინი უმრავლესობას შეადგენენ. მდგომარეობა, რა თქმა უნდა, მჭიდროდ უკავშირდება ენის საკითხს, თუმცა ეს როდია ერთადერთი მიზეზი: ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლისათვის ძალიან ძნელია ადმინისტრაციულ სამსახურში წინსვლა.
142. საერთოდ, აუცილებელია სასწრაფოდ განმტკიცდეს რწმენა ერთი მხრივ, ეთნიკურ უმცირესობათა და, მეორე მხრივ, სახელმწიფოსა და მოსახლეობის უმრავლესობას შორის. აქ ECRI კმაყოფილებით აღნიშნავს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ ნათლად გამოხატა

თავისი მზადყოფნა, მიიღოს შესაბამისი ზომები. კერძოდ, ინტეგრირებული ქართული საზოგადოების მხარდასაჭერად. სპეციფიკური ღონისძიებები მიყვება ოფიციალურ დეკლარაციას ინტეგრირებული საზოგადოებისადმი ვალდებულების შესახებ. ზოგიერთი ღონისძიების შესახებ ნახსენებია ამ მოხსენების სხვადასხვა ნაწილში, ზემოთ აღინიშნა¹⁷. სამოქალაქო ინტეგრაციის საკითხებზე საპარლამენტო კომისიის არსებობა და 2005 წელს სამოქალაქო ინტეგრაციის სახელმწიფო მინისტრის პოსტის შემოღება ამ გადაწყვეტილების ნათელი დადასტურებაა. აქვე უნდა აღინიშნოს 2003-2005 წლის სამოქმედო გეგმა, მიღებული 2003 წლის 4 მარტის პრეზიდენტის №68 დეკრეტის საფუძველზე, „განამტკიცოს იმ უმცირესობათა ადამიანის უფლებების დაცვა, რომლებიც მუდმივად საქართველოს ტერიტორიაზე ცხოვრობენ“. ეროვნულ უმცირესობათა წევრების დაცვისა და ინტეგრაციის კონცეფცია, რომელიც მოვიხსენიეთ ზემოთ („ეთნიკურ უმცირესობათა სამართლებრივი სტატუსი“) შეიცავს დებულებებს ენობრივი და ზემოთ მოყვანილი სხვა პრობლემებიდან გამოსავლის ძებნის შესახებ. აქედან გამომდინარე, ხელისუფლებისათვის ცნობილია პრობლემათა უმეტესობის შესახებ და გათვითცნობიერებული აქვს გამოსავლის ძებნის აუცილებლობა. თუმცა, ECRI აღნიშნავს, რომ სამოქალაქო ინტეგრაციის პროცესი ჯერ მხოლოდ დაწყების პროცესშია და კიდევ უდიდესი ძალისხმევაა საჭირო წარმატების მისაღწევად. მხოლოდ განზრახვათა დეკლარირება არ არის საკმარისი. მას უნდა მოყვეს კონკრეტული ეფექტური ზომები. ამისათვის არსებითია არა მხოლოდ სახელმწიფოს, არამედ მთელი ქართული საზოგადოებისა და ეთნიკურ უმცირესობათა ჩართვა ამ პროცესებში.

რეკომენდაციები:

- 143. ჩდი რეკომენდაციას აძლევს საქართველოს ხელისუფლებას, უზრუნველყოს ეთნიკურ უმცირესობათა წევრების მიმართ გამოვლენილ ყოველგვარ აკვიატებულ შეხედულებასა და სტერეოტიპთან აქტიური ბრძოლის საშუალებები, მათ შორის, ცნობიერების ასამაღლებელი კამპანია. იმ შემთხვევებში, როდესაც აკვიატებული შეხედულებები და სტერეოტიპები იწვევს რასობრივ დისკრიმინაციას, ECRI რეკომენდაციას აძლევს საქართველოს ხელისუფლებას, მიიღოს ეფექტური ზომები მათ აღსაკვეთად. იხ. აგრეთვე რეკომენდაციები თავების – „სისხლის სამართლის კანონი“ და „სამოქალაქო და ადმინისტრაციული კანონის დებულებები“ - შემდეგ.
- 144. ECRI დაუინებით მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, განსაზღვროს და განახორციელოს ყველა შესაძლო ღონისძიება ქვეყნის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში ეთნიკურ უმცირესობათა მონაწილეობის გასაძლიერებლად.
- 145. ECRI მოუწოდებს საქართველოს ხელისუფლებას, არ გადაუხვიოს ერთი მხრივ, ეთნიკურ უმცირესობათა და, მეორე მხრივ, საქართველოს სახელმწიფოსა და ქართულ საზოგადოებას შორის რწმენის აღდგენისა და კონსოლიდაციის კურსს. ეს კი შეძლოს კონტაქტებისა და დიალოგის გზით ინტეგრირებული საზოგადოების შესაქმნელად, რომელშიც ეთნიკური უმცირესობები სრულფასოვნად მიიღებენ მონაწილეობას.

¹⁷ კერძოდ, იხ. ზემოთ „განათლება და ცნობიერების ამაღლება“, „სპეციალიზებული ორგანოები და სხვა ინსტიტუტები“, „ეროვნულ უმცირესობათათვის განათლების ხელმისაწვდომობა“ და სხვ.

ბიბლიოგრაფია:

ამ ბიბლიოგრაფიაში ჩამოთვლილია ძირითადი გამოქვეყნებული წყაროები, რომლებიც გამოყენებულ იქნა საქართველოში არსებული სიტუაციის შესწავლისას. არ უნდა მივიჩნიოთ, რომ ეს არის ყველა გამოქვეყნებული საინფორმაციო წყაროს ამომწურავი სია, რომელზეც ECRI-ის ხელი მიუწვდებოდა ამ მოხსენების მომზადებისას.

1. CRI (2002) 2: *Report on Georgia*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 23 April 2002
2. CRI (96) 43: *ECRI General Policy Recommendation n° 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, October 1996
3. CRI (97) 36: *ECRI General Policy Recommendation n°2: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 1997
4. CRI (98) 29: *ECRI General Policy Recommendation n° 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
5. CRI (98) 30: *ECRI General Policy Recommendation n° 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 1998
6. CRI (2000) 21: *ECRI General Policy Recommendation n°5: Combating intolerance and discrimination against Muslims*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, April 2000
7. CRI (2001) 1: *ECRI General Policy Recommendation n° 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2000
8. CRI (2003) 8: *ECRI General Policy Recommendation n° 7: National legislation to combat racism and racial discrimination*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, December 2002
9. CRI (2004) 26: *ECRI General Policy Recommendation n° 8: Combating racism while fighting terrorism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, March 2004
10. CRI (2004) 37: *ECRI General Policy Recommendation n° 9: The fight against antisemitism*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, June 2004
11. CRI (98) 80 rev : *Legal measures to combat racism and intolerance in the member States of the Council of Europe*, European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe, 10 December 2004
12. Recommendation 1643 (2004) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Functioning of democratic institutions in Georgia*, 28 January 2004
13. Resolution 1363 (2004) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Functioning of democratic institutions in Georgia*, 28 January 2004
14. Parliamentary Assembly of the Council de Europe, Doc. 10049: *Functioning of democratic institutions in Georgia*, Report of the Committee on the Honouring of Obligations and Commitments by member States of the Council of Europe (Monitoring Committee), 26 January 2004
15. Resolution 1477 (2006) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Implementation of Resolution 1415 (2005) on the honouring of obligations and commitments by Georgia*, 24 January 2006

16. Resolution 1415 (2005) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe : *Honouring of obligations and commitments by Georgia*, 24 January 2005
17. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Doc. 10383: *Honouring of obligations and commitments by Georgia*, Report of the Monitoring Committee, 21 December 2004
18. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Doc. 10451 : *The situation of the deported Meskhetian population*, Report of the Committee on Migration, Refugees and Population, 4 February 2005
19. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Doc. 10779 : *Implementation of Resolution 1415 (2005) on honouring of obligations and commitments by Georgia*, Report of the Monitoring Committee, 5 January 2006
20. Resolution 1497 (2006) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, *Refugees and displaced persons in Armenia, Azerbaijan and Georgia*, 13 April 2006
21. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Doc.10835 : *Refugees and displaced persons in Armenia, Azerbaijan and Georgia*, Report of the Committee on Migration, Refugees and Population, 6 February 2006
22. CPT/Inf (2005) 12 : *Report to the Georgian Government on the visit to Georgia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 18 to 28 November 2003 and from 7 to 14 May 2004*, Council of Europe, 30 June 2005
23. CERD/C/461/Add.1: United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *Third periodic reports of States parties due in 2004 – Addendum – Georgia*, 8 October 2004
24. CERD/C/GEO/CO/3 ;, United Nations Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD), *Concluding observations – Georgia*, 1 November 2005
25. E/CN.4/2006/6/Add.3 : United Nations Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the questions of torture and detention, Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Manfred Nowak, Mission to Georgia*, 23 September 2005
26. E/CN.4/2004/63/Add.1 : United Nations Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the question of religious intolerance, Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Abdelfattah Amor, Visit to Georgia*, 16 December 2003
27. E/CN.4/2005/61/Add.1 : United Nations Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the question of religious tolerance, Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Asma Jahangir, Addendum, Summary of cases transmitted to Governments and replies received*, 15 March 2005
28. The Office of Public Defender (Ombudsman) of Georgia, Report on conditions of Human Rights in Georgia in 2004, UNDP, Tbilisi 2005
29. Office of the Prosecutor General of Georgia Human Rights Protection Unit, *Newsletter – Report for July-August: Number 3*, Tbilisi 2005 ; *Report for September-October: Number 4*, Tbilisi 2005 ; *Report for November-December: Number 5*, Tbilisi 2005
30. Fédération Internationale des Ligues des Droits de l'Homme (FIDH), *Rapport – Mission internationale d'enquête – Les minorités ethniques en Géorgie*, n°412, avril 2005
31. Human Rights Watch , *Georgia and the European Neighbourhood Policy – Human Rights Watch Briefing Paper*, 15 June 2005
32. European Centre for Minority Issues (ECMI): *Between Integration and Resettlement: the Meshketian Turks*, Oskari Pentikäinen and Tom Trier, ECMI Working Paper # 21, September 2004
33. ECMI: *Obstacles Impeding the Regional Integration of the Javakheti Region of Georgia*, Jonathan Wheatley, ECMI Working Paper # 22, September 2004
34. ECMI: *Obstacles Impeding the Regional Integration of the Kvemo Kartli Region of Georgia*, Jonathan Wheatley, ECMI Working Paper #23, February 2005
35. ECMI: *'Finding Durable Solutions for the Meshketians' - A Presentation of Preliminary Findings and a Roundtable Discussion with Government and Civil Society Actors in Georgia*, Report on the Joint Conference organised by the ECMI and the State Minister

- of Georgia on Conflict Resolution Issues, Denika Blacklock, Tbilisi, June 2005, ECMI Report # 56, August 2005
36. ECMI: *'Towards Ratification' Conference on the Framework Convention for the Protection of National Minorities – Report on the International Conference, 19 September 2005 in Tbilisi*, Tom Trier and Eleonora Sambasile, ECMI Report # 57, December 2005
 37. ECMI: *"Managing Ethnic Diversity in Javakheti: Two European Models of Multilingual Tertiary Education"*, Denis Dafflon, ECMI Working Paper #25, February 2006
 38. ECMI: *"The Status of Minority Languages in Georgia and the Relevance of Models from Other European States"*, Jonathan Wheatley, ECMI Working Paper #26, March 2006
 39. Forum 18, *Georgia: Religious freedom survey, August 2004*, Felix Corley, Forum 18 News Service, 23 August 2004
 40. Human Rights Information and Documentation Centre (HRIDC), *People without Rights: Roma Rights in Georgia – Report*, Tbilisi 2003
 41. World Organisation against Torture (OMCT), HRIDC, GYLA and PHMDF, *Human Rights Violations in Georgia – Alternative Report to the United Nations Committee against Torture, 36th Session*, OMCT, Geneva – Tbilisi, 24 April 2006
 42. UN Association of Georgia and UNHCR on Refugees, *Refugee*, 1st Issue, March 2006
 43. Global IDP Project, *Georgia: IDP plight still precarious despite new leadership's initiatives*, 12 April 2005
 44. HRIDC, *Alternative Report for the Committee on the Elimination of Racial Discrimination*, July 2005
 45. HRIDC and FIDH, *An Alternative Report on Economic, Social and Cultural Rights in Georgia*, Tbilisi, Autumn 2002
 46. OMCT and HRIDC, *Rights of the Child in Georgia – Report on the implementation of the Convention on the Rights of the Child by Georgia*, Geneva, May 2003
 47. HRIDC, *One step forward, two steps back – Human Rights in Georgia after the "Rose Revolution"*, Tbilisi, December 2004
 48. HRIDC, *Next Stop – Belarus? Human Rights Report 2005 Georgia*, Tbilisi, 2006

დანართი

ეს დანართი არ წარმოადგენს ECRI-ის ანალიზისა და წინადადებების ნაწილს, რომლებიც შეეხება საქართველოში არსებულ სიტუაციას

ჩდი-ის სურს საზი გაუსვას იმას, რომ საქართველოს შესახებ მისი მესამე ანგარიში დათარიღებულია 2006 წლის 30 ივნისით და მოცემული ანალიზი შემდგომი რაიმე სახის განვითარება არ არის გათვალისწინებული.

ჩდი-ის „მიდგომა ქვეყნების მიხედვით“ პროცედურის შესაბამისად, ECRI-ის საქართველოს შესახებ მოხსენების პროექტი განხილულ იქნა საქართველოს ხელისუფლებასთან. ECRI-მა გაითვალისწინა მთელი რიგი მათი შენიშვნები და ჩართო მოხსენებაში.

მიუხედავად ამისა, დიალოგის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებამ ითხოვა, რომ მათი თვალსაზრისი დანართის სახით დართოდა ECRI-ის მოხსენებას.

**საქართველოს ლტოლვილთა და განსახლების სამინისტროს შენიშვნები
რასიზმისა და შეუწყნარებლობის საწინააღმდეგო ევროპული კომისიის (ECRI)¹
საქართველოს შესახებ მეორე ანგარიშის პროექტის თაობაზე**

სამინისტრო მადლიერებას გამოხატავს ჩვენ მიერ რასიზმისა და შეუწყნარებლობის საწინააღმდეგო ევროპული კომისიის (ECRI) პროექტში გამოთქმულ შენიშვნათა უმეტესი ნაწილის გათვალისწინებისთვის.

აქ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ გაურკვეველი მიზეზების გამო, პროექტის 74-ე მუხლს არ დაუფიქსირებია პოზიცია, დასაბუთებული სამინისტროს მიერ წერილში (24.07.06 01/01-17/5134) ტერმინის „თურქი მესხები“ შეცვლის თაობაზე.

სამინისტრო აუცილებლად თვლის, აღნიშნული ტერმინი „თურქი მესხები“, გამოგონილი საბჭოთა კავშირის კომუნისტური რეჟიმის მიერ, შეიცვალოს გაცილებით უფრო ცივილიზებული ტერმინით: „საბჭოთა რეჟიმის მიერ სამხრეთ საქართველოდან 1940-იან წლებში განდევნილი მოსახლეობა“, ვინაიდან დროის იმავე პერიოდში საქართველოდან ამ პროცესის პარალელურად დეპორტირებულნი იყვნენ თარაქამები, ხემშილები, ქურთები, ბოშები და ყარაფაფახები და მათ მიმართ ამ ტერმინის გამოყენება გაუგებრობას იწვევს.

აქვე გვსურს აღვნიშნოთ, რომ ტერმინ „თურქი მესხების“ დანერგვა გამოიწვევს მათს დაბრუნებას ცალკე ეთნიკური ჯგუფის სახით და შედეგად დამატებით გაუგებრობას მოგვიტანს, რაც, საბოლოო ჯამში, დააბრკოლებს მათს ინტეგრაციას საქართველოს სახელმწიფოში.

**საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს შენიშვნები რასიზმისა და
შეუწყნარებლობის საწინააღმდეგო ევროპული კომისიის (ECRI) საქართველოს
შესახებ მეორე ანგარიშის პროექტის თაობაზე**

21. რეფორმების შედეგად – 2005 წლის მონაცემებით – პოლიციის რეიტინგის ინდიკატორმა მოსახლეობაში 70%-ს მიაღწია. ადრინდელი ინდიკატორი 10%-ს არ აღემატებოდა. ბოლო პერიოდში სულ უფრო და უფრო მეტი მოქალაქე მიმართავს პოლიციას განცხადებებითა და მოთხოვნებით, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს მოსახლეობაში პოლიციისადმი ნდობის ზრდას. ამჟამად მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს მოქალაქეებს, არასამთავრობო ორგანიზაციებს, კერძო სექტორსა და სამთავრობო დაწესებულებებს შორის თანამშრომლობა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების სფეროში უკეთესი კოორდინაციის მიღწევის მიზნით. ამგვარად, გამჭვირვალობა, ადამიანის უფლებათა დაცვაზე აქცენტის გაკეთება და საზოგადოების მუდმივი ყოველდღიური ინფორმირება არის პრინციპი, რომლის საფუძველზეც სამინისტროს საკუთარი საქმიანობის განგრძობა აქვს განზრახული.

81. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის, მისი გამოძიებისა და მასზე სათანადო რეაგირების მიზნით, შინაგან საქმეთა სამინისტროში ფუნქციონირებს სპეციალური დანაყოფი – გენერალური ინსპექცია. ხსენებული ინსპექცია უზრუნველყოფს სამინისტროს სისტემაში დისციპლინარული ნორმების დარღვევის, სამსახურებრივი მოვალეობის არასათანადოდ

¹ European Commission against Racism and Intolerance.

შესრულებისა და ზოგიერთ სხვა დარღვევათა ფაქტების გამოვლენასა და მათზე ადეკვატურ რეაგირებას.

ამასთან ერთად, 2005 წლის იანვარში შინაგან საქმეთა სამინისტროს სამმართველოში შეიქმნა ადამიანის უფლებათა დაცვისა და მონიტორინგის მთავარი განყოფილება. 2005-2006 წლებში გამოვლენილი იქნა პოლიციის თანამშრომლების მხრიდან ადამიანის უფლებათა სერიოზული დარღვევისა და ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელ დაკავებულ ეჭვმიტანილთა მიმართ უკანონო ქმედებათა 25 ფაქტი და შესაბამისი მასალები გადაეცა გენერალურ ინსპექციასა და გენერალურ პროკურატურას. აღნიშნულ ფაქტებზე დაწესებულია გამოძიება.

109. პოლიციაში შემოდებული იქნა თანამშრომელთა სავალდებულო სწავლება კურსის დამთავრების შემდეგ ტესტის ჩაბარებით, რისი მიზანიცაა საერთო უნარ-ჩვევების გაუმჯობესება და ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებული საერთაშორისო დოკუმენტების ცოდნის შექმნა. სხენებული ტესტის შემოღება ქართულ ენაზე ყოველმხრივ გამართლებულია პოლიციის თანამშრომლებისთვის და მათთვის, ვისაც პოლიციაში სამსახურის დაწყება სურთ. პოლიციის აკადემიაში სწავლება ქართულ ენაზე წარმოებს, შესასვლელი გამოცდა და გამოსაშვები გამოცდებიც ქართულ ენაზე ტარდება. სამართალწარმოება ქართულ ენაზე მიმდინარეობს, ხოლო სახელმწიფო დაწესებულებათა მოსამსახურეებს ქართული ენის თავისუფლად ცოდნა მოეთხოვებათ, თუმცა შინაგან საქმეთა სამინისტრო უშვებს რუსული ენის პრაქტიკულ გამოყენებას მანამ, სანამ ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენლები ოფიციალურ ენას არ შეისწავლიან. საქართველოს მოქალაქეს, რომელმაც ქართული ენა ცუდად იცის, შეუძლია რუსულ ენაზე შეიტანოს განცხადებები და აგრეთვე მიიღოს ნებართვები და საჯარო ინფორმაცია. რეგიონებში, სადაც მოსახლეობის უმრავლესობას ეროვნული უმცირესობა შეადგენს, დაშვებულია რუსული ენის გამოყენება.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიაჩნია, რომ ეროვნული უმცირესობის წარმომადგენელთა დანიშნა გარკვეულ თანამდებობაზე უნდა მოხდეს მათი კვალიფიკაციის მიხედვით. მიმდინარე პერიოდში, შინაგან საქმეთა სტრუქტურებში მომუშავე ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელთა რაოდენობა 1222 პირს უდრის, რაც სისტემაში მომუშავე თანამშრომელთა საერთო რიცხვის 4%-ს შეადგენს. გარდა ამისა, ტექნიკური შტატის რაოდენობა 225 პირია, მათ შორის 72 პირი ეთნიკურ უმცირესობას წარმოადგენს. სხვადასხვა რეგიონებში შტატების დაკომპლექტება სხვა რეგიონიდან აყვანილი პერსონალით შედგება არა კვალიფიციური სპეციალისტების ნაკლებობისა, არამედ იმ გარემოებისა, რომ თანამშრომელთა შტატის რეგულარული როტაცია ერთი რეგიონიდან მეორეში შინაგან საქმეთა სამინისტროს საკადრო პოლიტიკის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან საკითხს წარმოადგენს. თუმცა, რეგიონებში შტატები ძირითადად ადგილობრივი პერსონალით კომპლექტდება.

გარდა ამისა,

- ამოსაღებია 50-ე პუნქტის ბოლო ორი წინადადება;
- ამოსაღებია 67-ე პუნქტის მე-2 და მე-3 წინადადება;
- ამოსაღებია 85-ე პუნქტის ბოლო წინადადება.

საქართველოს პარლამენტის ადამიანის უფლებათა და სამოქალაქო ინტეგრაციის კომიტეტის კომენტარები ECRI-ს საქართველოს შესახებ მეორე ანგარიშის პროექტის თაობაზე

ჩვენი აზრით, ზემოხსენებული ანგარიში ადეკვატურად ასახავს საქართველოში რასიზმისა და შეუწყნარებლობის წინააღმდეგ გატარებული როგორც სამართლებრივი ზომების, ასევე პრაქტიკული ნაბიჯების მთავარ ასპექტებს.

კერძოდ, კომიტეტი ეთანხმება აზრს, რომ ჩვენს ქვეყანაში ამ პრობლემის მთელი აქტუალურობა სრულად ჯერაც არ არის გაცნობიერებული. აქცენტი გაკეთებულია რასობრივ ურთიერთობებზე და, შესაბამისად, გამოტანილია არცთუ სწორი დასკვნა: სხვადასხვა ობიექტური მიზეზების გამო, საქართველოში ამ მხრივ ადგილი არა აქვს რაიმე დაპირისპირებას. მაგრამ სიტუაცია ასეთი სახარბიელო როდი გახლავთ. მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ საქართველოს ამ საკითხთან დაკავშირებით აქვს მკაფიოდ გამოხატული პოზიცია, რომელიც უარყოფს რასიზმს, ზოგიერთი პოლიტიკოსის განცხადებებში მაინც შეიძლება აღმოვაჩინოთ არაკორექტული ფორმულირებები. ამგვარი ფაქტები მოიხსენიება დემოკრატიული სახელმწიფოების მიერ. ისინი საზოგადოების განსჯის საგანი და აგრეთვე სასამართლო განხილვათა თემები ხდება.

შესაბამის საერთაშორისო დოკუმენტებში ასახულ ამ საკითხის „უფრო ფართო“ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით, უნდა აღვნიშნოთ, რომ მართალია საქართველომ მნიშვნელოვან შედეგებს მიაღწია რელიგიურ შეუწყნარებლობასთან ბრძოლის საქმეში, ქართულ საზოგადოებაში ჯერაცა აქვს ადგილი უარყოფით დამოკიდებულებას არატრადიციული რელიგიური კონფესიების მიმართ. მნიშვნელოვან სიგნალს წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი თემის განხილვა პოლიტიკურ რისკებთან არის დაკავშირებული და საზოგადოებაში არაჯანსაღ რეზონანსს იწვევს. ეს შეეხება ეთნიკურ უმცირესობათა ენების პრობლემას. ზემოაღნიშნული მიზეზის გამო, საქართველოს კანონმდებლობა ამ სფეროს არ მოიცავს. ჩვენ აგრეთვე უნდა მოვიხსენიოთ ხარვეზები ყველა ადმინისტრაციული სტრუქტურის მუშაობაში, როდესაც ადგილი აქვს ეთნიკურ უმცირესობათა ღირსების შელახვას.

საქართველოს გენერალური პროკურატურის შენიშვნები რასიზმისა და შეუწყნარებლობის საწინააღმდეგო ევროპული კომისიის (ECRI) საქართველოს შესახებ მეორე ანგარიშის პროექტის თაობაზე, რომელიც მის პლენარულ სესიაზე უნდა იქნეს მიღებული

საქართველოს გენერალური პროკურატურა, გაეცნო რა რასიზმისა და შეუწყნარებლობის საწინააღმდეგო ევროპული კომისიის (შემდგომში „ECRI“) საქართველოს შესახებ მეორე ანგარიშის პროექტს (შემდგომში „ანგარიშის პროექტი“), მიესალმება იმ ფაქტს, რომ ECRI-მ მხედველობაში მიიღო ზოგიერთი განმარტება და დამატებითი ინფორმაცია, მიწოდებული საქართველოს მთავრობის მიერ კონფიდენციალური დიალოგის პროცესში და ამის შემდეგ შესწორებები შეიტანა ანგარიშის პროექტის შესაბამის ნაწილებში. ამასთან ერთად, ჩვენ შეშფოთებას გამოვთქვამთ იმ ფაქტთან დაკავშირებით, რომ ECRI-მ

არ გაითვალისწინა საქართველოს მთავრობის საფუძვლიანი არგუმენტები ანგარიშის პროექტში გამოყოფილ მთელ რიგ მნიშვნელოვან საკითხებთან დაკავშირებით. საქართველოს გენერალური პროკურატურის აზრით, ანგარიშის პროექტში ამ საკითხებთან დაკავშირებით გამოთქმული მოსაზრებები ადეკვატური და ზუსტი არ არის და არასაკმარისად არის დასაბუთებული ფაქტობრივი მონაცემებით იმისთვის, რათა შეიძლებოდეს მათი დამაჯერებლად მიჩნევა. ამდენად, ჩვენ ვსარგებლობთ შესაძლებლობით, რომელიც გათვალისწინებულია კომისიის პროცედურებში, და ამ უკანასკნელს წარუდგენთ ჩვენს შენიშვნებს ანგარიშის პროექტში გამოყოფილი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი საკითხების თაობაზე, რომელიც აღწარმოებული იქნება კომისიის პლენარულ სესიაზე მისაღები საქართველოს შესახებ დასკვნითი მეორე ანგარიშის ცალკე დანართში.

ჩენიტიდან ლტოლვილები

პუნქტი 67

ამ პუნქტში ECRI აცხადებს, რომ: „[საქართველოს] სამართალდამცავი ორგანოები მეტ ყურადღებას უთმობენ და უფრო გულდასმით უთვალთვალებენ ჩეჩენ ლტოლვილებს ორგანიზებულ დანაშაულთან და ტერორიზმთან ბრძოლის საბაბით. რამდენიმე არასამთავრობო წყაროს თანახმად, ამის შედეგად სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლები უსაფუძვლოდ ავიწროებენ ჩეჩენიტიდან ლტოლვილებს. ECRI-ს მიღებული აქვს განცხადებები, რომლებიც შეეხება რუსეთსა და სხვა ქვეყნებში უკანონო დეპორტაციებსა და საეჭვო გაუჩინარებებს, თვითნებურ რეიდებს და ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გადამეტებულ გამოყენებას, განსაკუთრებით სამართალდამცავ ორგანოთა მიერ ჩატარებული სპეციალური ოპერაციების დროს.

სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების მიერ ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გადამეტებულ გამოყენება ჩეჩენი ლტოლვილების წინააღმდეგ

საქართველოს მთავრობა ადასტურებს, რომ საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში არც ერთ მის სამართალდამცავ ორგანოს არ ჩაუტარებია რაიმე სპეციალური ოპერაცია საქართველოს ეროვნული ტერიტორიის რომელიმე ნაწილში ჩეჩენური წარმოშობის რომელიმე პირის წინააღმდეგ, ვისაც ექნებოდა ლტოლვილის სტატუსი, მიღებული საქართველოს შესაბამისი საკანონმდებლო აქტის მიხედვით. საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში, პანკისის ხეობაში (ახმეტის რაიონი) საქართველოს სამართალდამცავმა ორგანოებმა ჩაატარეს მხოლოდ 2 სპეციალური ოპერაცია, რომელთა დროსაც ადგილი ჰქონდა ძალის ვითომდა გადამეტებულ გამოყენებას. *ყველა ეჭვმიტანილი*, რომელთა წინააღმდეგაც ადგილი ჰქონდა ვითომდა გადამეტებულ ძალის გამოყენებას, *იყვნენ საქართველოს მოქალაქეები*, და არა ლტოლვილის სტატუსის მქონე ჩეჩენური წარმოშობის პირები. ამ შემთხვევათა გამოძიებამ/გამოკვლევამ დაადგინა სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების მიერ ძალის გამოყენების კანონიერება. ამ 2 სპეციალური ოპერაციის გარდა, პანკისის ხეობაში (ახმეტის რაიონი), სადაც ყველა ჩეჩენი ლტოლვილი ცხოვრობს, ან საქართველოს ეროვნული ტერიტორიის რომელიმე ნაწილზე, არ ჩატარებულა რაიმე სპეციალური ოპერაცია, რომლის დროსაც ადგილი ჰქონდა ვითომდა გადამეტებულ ძალის გამოყენებას ჩეჩენური ეთნიკური წარმომავლობის პირთა მიმართ.

ზემოთქმულის გათვალისწინებითა და საპირისპირო შინაარსის ინფორმაციის დამადასტურებელი ფაქტობრივად დასაბუთებული რაიმე განცხადების არარსებობის გამო, საქართველოს მთავრობა აცხადებს, რომ ნებისმიერი განცხადება, რომელიც საქართველოს სამართალდამცავ ორგანოებს ბრალს სდებს ჩეჩენი ლტოლვილების წინააღმდეგ გადამეტებული ძალის გამოყენებაში, მათს შევიწროებაში და მათ წინააღმდეგ თვითნებური რეიდების მოწყობაში, უსაფუძვლოა.

განცხადებები ჩეჩენი ლტოლვილების ვითომდა რუსეთსა და სხვა ქვეყნებში უკანონო დეპორტაციებისა და საეჭვო გაუჩინარებების შესახებ

საქართველოს მთავრობა კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს, რომ მისი ეროვნული კანონმდებლობის მიხედვით: „ლტოლვილის დაბრუნება მისი მოქალაქეობის ქვეყანაში ან მის საცხოვრებელ ადგილზე მისი სურვილის საწინააღმდეგოდ ნებადართული არ არის“ („ლტოლვილთა შესახებ საქართველოს კანონის“ 8(2) მუხლი), იგივე პრინციპს ამკვიდრებს საერთაშორისო ხელშეკრულება, რომლის მხარე-სახელმწიფოც არის საქართველო, სახელდობრ „ლტოლვილის სტატუსის შესახებ გაერო-ს 1951 წლის კონვენციის“ 33-ე მუხლი (იძულებით რეპატრიაციაზე უარის თქმის პრინციპი²): „არც ერთმა შემთავსებელმა სახელმწიფომ არ უნდა მოახდინოს ლტოლვილის რაიმე სახის განდევნა ან დაბრუნება („refouler“³) იმ ტერიტორიათა საზღვრებზე, სადაც მის სიცოცხლეს ან თავისუფლებას საფრთხე დაემუქრება მისი რასის, რელიგიის, ეროვნების, გარკვეული სოციალური ჯგუფის წევრობის ან პოლიტიკური შეხედულების გამო“. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს მთავრობა კიდევ ერთხელ ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის მიხედვით, საერთაშორისო ხელშეკრულებები, რომელთა მხარე-სახელმწიფოც არის საქართველო, საქართველოს სამართლებრივი სისტემის ნაწილს შეადგენს და პირდაპირ გამოყენებადია, თუკი ისინი კონსტიტუციას არ ეწინააღმდეგებიან. გარდა ამისა, საქართველო სრულად აცნობიერებს საკუთარ ვალდებულებებს საერთაშორისო ჩვეულებითი და სახელშეკრულებო სამართლის ფარგლებში და სრულად არის მოწადინებული, შეასრულოს ისინი.

საქართველოს მთავრობა კვლავ ადასტურებს, რომ ექსტრადირებული იქნენ მხოლოდ ის ჩეჩნები, რომლებიც არიან 5 განმცხადებელი *შამაევის* საქმეში. ჩეჩნური ეთნიკური წარმომავლობის პირ(ებ)ის სხვა ექსტრადიციას ან დეპორტაციას ადგილი არა ჰქონია. არ ყოფილა არსებითი ხასიათის დაუსაბუთებელი განცხადებაც კი რაიმე საეჭვო გაუჩინარების შესახებ, გარდა *შამაევის* საქმეში შემავალი განცხადებისა. რუსლან გელოგაევი ერთადერთი პირი იყო, ვის მიმართაც არსებობდა ბრძანებულება ექსტრადიციის თაობაზე. რამდენადაც საქართველოს სახელმწიფომ 2006 წლის 7 მარტს გააუქმა აღნიშნული ბრძანებულება, შესაბამისად საკითხი, რომელიც შეეხებოდა ჩეჩნური ეთნიკური წარმომავლობის პირთა უფლების, იყვნენ თავისუფალნი წამებისგან და არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისგან, შესაძლო დარღვევას მათი ექსტრადიციის შედეგად, სრულად იქნა მოგვარებული. არც ევროპის სასამართლოს და არც რომელიმე საერთაშორისო ან ადგილობრივ ორგანიზაციას არ გაუპროტესტებია ჩეჩნების ექსტრადიცია რუსეთის ფედერაციისთვის, როგორც დისკრიმინაციული და მიკერძოებული. გარდა ამისა, საქართველოს მთავრობამ სრულად შეასრულა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (ECtHR) მიერ *შამაევის* საქმესთან

² ორიგინალში 'principle of non-refoulement' (*მთარგმნელის შენიშვნა*).
³ ფრანგ.: განდევნა, გაძევება (*მთარგმნელის შენიშვნა*).

დაკავშირებით გამოტანილი გადაწყვეტილება და ადეკვატურად აუნაზღაურა ადამიანის უფლებათა ყველა დარღვევასთან დაკავშირებული ზიანი ჩენური წარმოშობის პირებს, განმცხადებლებს სსენებულ საქმეში.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებითა და სსენებულ განცხადების სისწორის დამადასტურებელი რაიმე მტკიცებულების არარსებობის გამო, საქართველოს მთავრობას მიაჩნია, რომ ბრალდებები იმის თაობაზე, რომ ადგილი აქვს ჩენი ლტოლვილების უკანონო დეპორტაციას, გაძევებასა და საექვო გაუჩინარებას, სრულებით დაუსაბუთებელია.

პუნქტი 83

83-ე პუნქტში, საქართველოს მთავრობის მიერ კონფიდენციალური დიალოგის პროცესში მიწოდებული ინფორმაციის საფუძველზე, ECRI-მ აღნიშნა „ინტერესით, რომ საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, არსებობს სისხლის სამართლის პროცესის შემთხვევაში თარჯიმნის მომსახურებით სარგებლობის უფლება. ზოგიერთ შემთხვევაში, მთავარი საპროცესო დოკუმენტების თარგმნა სავალდებულოა, თუ შესაბამის პირს ოფიციალური ენა არ ესმის. მიუხედავად ამისა, იმავე პუნქტში ECRI აცხადებს, რომ: „ოფიციალური ენის ცუდმა ცოდნამ ეთნიკური უმცირესობების, მიგრანტების, თავშესაფრის მაძიებლებისა და სხვების მიერ შეიძლება ძნელი გახადოს მათთვის, დარწმუნდნენ იმაში, რომ მათი უფლებები არ ირღვევა დაპატიმრების ან დაკავების შემთხვევაში.

ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს მთავრობა განმარტავს, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის თანახმად, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილის (ექვმიტანილის, ბრალდებულის, სამოქალაქო მოსარჩელის, სამოქალაქო მოპასუხის, მოწმის და ა.შ.) უფლებას, ისარგებლოს თარჯიმნის მომსახურებით, შეესატყვისება სისხლის სამართლის პროცესის მწარმოებელი ორგანოს/თანამდებობის პირის (გამომძიებლის, პროკურორის, მოსამართლის, სასამართლოს) მოვალეობა, უზრუნველყოს სისხლის სამართლის პროცესში თარჯიმნის მონაწილეობა. 100 1(a) მუხლის თანახმად, გამომძიებელი, პროკურორი ან სისხლის სამართლის პროცესის მწარმოებელი ნებისმიერი თანამდებობის პირი ან ორგანო ვალდებულია, გამოიძახოს თარჯიმანი იმ შემთხვევაში, როდესაც მათ არ ესმით ენა, რომელზეც საუბრობს სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილე (ექვმიტანილი, ბრალდებული და ა.შ.). მაშასადამე, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა იმპერატიულად მოითხოვს სისხლის სამართლის პროცესში თარჯიმნის ჩართვას, როდესაც: a) სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილემ (ექვმიტანილმა, ბრალდებულმა და ა.შ.) არ იცის ოფიციალური ენა, და b) სისხლის სამართლის პროცესის მწარმოებელ ორგანოს/თანამდებობის პირს (გამომძიებელს, პროკურორს, მოსამართლეს ან სასამართლოს) არ ესმის ენა, რომელზეც სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილე საუბრობს.

გარდა ამისა, როდესაც საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილისთვის (ექვმიტანილისთვის, ბრალდებულისთვის და ა.შ.) საგამომძიებო და სასამართლო დოკუმენტების გადაცემას მოითხოვს, ყველა ეს დოკუმენტი სავალდებულო წესით უნდა ითარგმნოს ენაზე, რომელიც შესაბამის პირს ესმის (საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მუხლი 17(3)).

ამდენად, იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს კანონმდებლობა იმპერატიულად მოითხოვს სისხლის სამართლის პროცესში თარჯიმნის ჩართვას, როდესაც სისხლის სამართლის პროცესში მონაწილე პირმა ოფიციალური ენა არ იცის, და ითვალისწინებს სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილე ნებისმიერი პირისთვის გადასაცემი ყველა საგამოძიებო და სასამართლო დოკუმენტის სავალდებულო თარგმნას, ადგილი აღარ რჩება ეჭვისათვის, რომ ოფიციალური ენის არასაკმარისი ცოდნა რაიმენაირად ძნელს გახდის ოფიციალური ენის არმცოდნე ან ცუდად მცოდნე ამა თუ იმ პირისთვის დარწმუნდეს, რომ მისი უფლებები არ ირღვევა და სათანადოდაა დაცული დაპატიმრების ან დაკავების შემთხვევაში.

პუნქტი 88

88-ე პუნქტში ECRI რეკომენდაციას აძლევს საქართველოს მთავრობას, დააარსოს დამოუკიდებელი ორგანო, რომელიც შეისწავლის ყველა განცხადებას სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების მხრიდან თანამდებობრივი სამართალდარღვევების შესახებ და კერძოდ განცხადებებს რასობრივი დისკრიმინაციის შესახებ. გენერალური პროკურატურა აცნობებს ECRI-ს, რომ საქართველოს გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო დეპარტამენტი არის სპეციალიზებული ორგანო, რომელსაც საგამოძიებო იურისდიქცია აქვს სახელმწიფო მოხელეთა მიერ ჩადენილ ყველა სამართალდარღვევაზე. პროკურატურის საგამოძიებო ფუნქციებმა არსებითი ცვლილებები განიცადა და დღეისათვის ჩვენ გვაქვს აბსოლუტურად განსხვავებული, კარგად კოორდინირებული სტრუქტურა, საგამოძიებო დეპარტამენტი ცხრა რეგიონალური განყოფილებით, რომელიც უფლებამოსილია, ებრძოდეს არა მარტო სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების, არამედ აგრეთვე ყველა სახელმწიფო მოხელის მიერ ჩადენილ დანაშაულს. ამგვარად, პროკურატურის საგამოძიებო ფუნქციები ამჟამად სახელმწიფო მოხელეთა მიერ ჩადენილი დანაშაულებით შემოიფარგლება. **საგამოძიებო დეპარტამენტს**, საქართველოს გენერალური პროკურატურის ცენტრალურ ორგანოს, ხელმძღვანელობს გენერალური პროკურორის მოადგილე რეგიონალურ დონეზე, საგამოძიებო განყოფილებები ფუნქციონირებს რვა რეგიონალურ პროკურატურასა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის პროკურატურაში.

საქართველოს გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო დეპარტამენტს იურისდიქცია აქვს საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე, ხოლო რეგიონალური განყოფილებები საკუთარი გეოგრაფიული საზღვრებით არიან შემოფარგლულნი. თუმცა, გენერალურ პროკურორსა და გენერალური პროკურორის მოადგილეს უფლება აქვთ, საქმე ერთი განყოფილებიდან მეორეში გადაიტანონ. საქართველოს გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო დეპარტამენტის პროკურორები საკასაციო სასამართლოზე რეგიონალური განყოფილებების სახელით გამოდიან. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ სისტემა ერთიანი და კარგად კოორდინირებულია.

ზემოხსენებულის გარდა, თითქმის ყველა სამართალდამცავ ორგანოში შექმნილია გენერალური ინსპექციები, რომელთაც უფლება აქვთ, გამოიძიონ განცხადებები ამ ორგანოს თანამშრომელთა მიერ ჩადენილ არამართლზომიერ ქმედებათა შესახებ. მაგალითად, საქართველოს გენერალური პროკურატურის გენერალური ინსპექცია, ხელმძღვანელობს რა საპროკურორო სამსახურის ეთიკის კოდექსით, მოვალეა ადეკვატური რეაგირება მოახდინოს ყოველ დისკრიმინაციულ ქმედებაზე. თუ გენერალური ინსპექცია ქმედებაში

დანაშაულის ნიშნებს აღმოაჩენს, იგი ვალდებულია, საქმე საქართველოს გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო დეპარტამენტს გადასცეს.

ამდენად, საქართველოს მთავრობას მიაჩნია, რომ გენერალური პროკურატურის საგამოძიებო დეპარტამენტი ერთმხრივ, და გენერალური პროკურატურისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს გენერალური ინსპექციები მეორე მხრივ, ქმედით მექანიზმებს წარმოადგენენ არა მარტო სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების მიერ, არამედ აგრეთვე ყველა სახელმწიფო მოხელის მიერ ჩადენილი დანაშაულებისა და თანამდებობრივი სამართალდარღვევების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

მსგავს უფლებამოსილებათა მქონე და ნებისმიერი ზედამხედველობისა და ანგარიშვალდებულებისგან სრულებით „დამოუკიდებელი“ ნებისმიერი სხვა ორგანოს შექმნა არა მარტო ამგვარი უფლებამოსილებებით უკვე აღჭურვილ ორგანოთა ფუნქციების პარალელიზმისა და დუბლირების რისკს შექმნიდა, არამედ აგრეთვე არსებითად დაარღვევდა ხელისუფლების შტოთა ურთიერთდამოკიდებულებისა და ურთიერთშეზღუდვის პრინციპს და ასეთი ორგანოს მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების სერიოზულ საფრთხეს წარმოქმნიდა.

ამდენად, საქართველოს მთავრობის პოზიცია იმაში მდგომარეობს, რომ არსებობს დამოუკიდებელი ორგანოები, რომელთაც ევალებათ სამართალდამცავ ორგანოთა თანამშრომლების მიერ ჩადენილ თანამდებობრივ სამართალდარღვევათა შესახებ გაკეთებული ყველა განცხადების გამოძიება, როგორც ეს ECRI-ს შესაბამისი რეკომენდაციით არის გათვალისწინებული.

